

SVERIGE 8:25
NORGE 10:-
DANMARK 10:-
INKL. MOMS

MYNT 9-10

DECEMBER 1981

KONTAKT

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

Minnen från svensk numismatik	sid 180
Det numismatiska året 1881	sid 186
Fyra vikingatida skattfynd	sid 188
Kvardröjande dalerräkning	sid 190
Rikets ständers medalj 1809–1930 del 1	sid 192
Nybörjarsidan	sid 204

MÅNGA 10.000-TALS
SAMLARE GÖR SINA INKÖP
AV OSS - GÖR DU DET OCKSÅ?

Vi har troligen Sveriges största och bästa sortiment av svenska mynt under kronmyntsperioden. Dessutom ett bra urval av äldre material före 1873.

- ◆ Vi ger ut kataloger mars och september varje år.
- ◆ Vi arrangerar myntmässor över hela landet. Vi hyr då hotellens festvåningar och ställer ut hela vårt sortiment.
- ◆ Vi har vår affär i Enköping öppen varje tisdag och fredag kl 13-17.30.
- ◆ **BESTÄLL** vår kostnadsfria katalog NU
- ◆ Alltid en massa specialerbjudanden med priser som ofta chockerar både samlare och handlarkollegor. (Ofta säljer vi UNDER andras inköpspriser).
- ◆ Vi har ett rabattsystem som gör att Du kanske kan köpa billigare hos oss än hos någon annan. (Be om upplysningar).
- ◆ Vi köper in 10.000-tals mynt VARJE MÅNAD, vilket gör att vi ständigt förnyar vårt lager och alltid kan visa Dig ett intressant och nytt sortiment.
- ◆ Vi gör en kvalitetsbedömning av det vi säljer med sådan noggrannhet att kunden ALLTID kan lita på att få den kvalité som han beställer (mycket viktigt).

Örtendahls MYNT AB

Box 1, S-199 01 Enköping, Sweden · Tel. 0171/37950

Vi tycker att Du skall göra ett besök hos oss

Vi har öppet varje tisdag och fredag kl 13.00-17.30, men kan ha öppet efter överenskommelse även andra dagar och tider, speciellt för Dig. Vi finns ändå i affären nästan alla dagar och arbetar med postorder. Enköping är Sveriges närmaste stad, med 36 städer inom 11 mils omkrets. Inom detta område bor 1/3 av Sveriges befolkning. I affären hittar Du ett jättesortiment av framför allt svenska mynt under 1800- och 1900-talet. Mässor av specialerbjudanden, fyndsatsar och våra mycket omtalade fyndlådor. I övrigt allt vad en samlare kan tänka sig. Adressen är Källgatan 15 (vid Stora Torget).

● **Myntklubbar brukar göra utflykter till Enköping och göra ett besök hos oss. Tala med din förening om inte även de är intresserade. Vi ställer upp de tider som passar er, även helger eller kvällar. Vi visar upp vårt sortiment i glasmontrar i våra egna utställningslokaler. Vi har kapacitet att ta emot upp till 40 personer samtidigt.**

● **Blir ni minst 15 personer erhåller ni automatiskt 10 % rabatt på allt som finns i lokalerna.**

● **Tag kontakt med oss och diskutera.**

MYNTKONTAKT

SVENSK
NUMISMATISK
TIDSKRIFT

Östermalmsgatan 81
114 50 Stockholm
Telefon 08-67 55 98
(måndag-fredag kl 10.00-13.00)
Myntkontakt:
Postgiro 42 30 50-4
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

Myntkontakt utkommer den 1 i
månaderna februari-maj och
september-december
Prenumeration: helår 75:-

REDAKTION

Huvudredaktör

och ansvarig utgivare:

Lars O Lagerqvist
Söderårby gård, Vansö
152 00 STRANGNÄS
Telefon 0152-200 79
Kontor 08-63 07 70

Biträdande redaktörer:

Hans Franzén
Madeleine Greijer
Torbjörn Sundquist

Copyright:

Myntkontakt och respektive
författare, vilka ansvarar för
sakinnehållet i sina bidrag

ANNONSER

Bokning

G Lagergren

ENIGMAKONSULT

Telefon 08-99 41 60, 47 63 81

Annonspriser exkl moms:

2 sidor (mittuppslag)	2 200:-
2:a omslagssidan	1 450:-
omslaget 4:e sida	1 800:-
1/1 sida (157×220 mm)	1 200:-
2/3 sida (104×220 mm)	850:-
1/2 sida (157×108 mm)	650:-
1/3 sida (50×220 mm)	450:-
1/4 sida (76×108 mm)	350:-
1/6 sida (50×108 mm)	250:-
1/12 sida (50×52 mm)	150:-

Sista materialdag:

Den 5:e i månaden
före utgivning
Heloriginalt
manus och gärna skiss.
Sändes till
Ordfront,
Box 19504,
104 32 Stockholm

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik
kommer att avböjas*

ISSN 0435-8245

SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN

Höstens program

DECEMBER

Torsdag 10 kl 18.30. Liten julfest med kaffe och bullar, lotteri, liten auktion och frågesport, om vi hinner med. Lokal: Historiska museerna, Storgatan 41, Stockholm.

Vårens program

JANUARI

Tisdag 19. Samling kl 18.20 i entréhallen till Nationalmuseum. Intendent Görel Cavalli-Björkman berättar om och visar verk av Elias Brenner och andra miniatyrmålare.

FEBRUARI

Onsdag 3 kl 18.30. Lars O Lagerqvist berättar om några äldre svenska mynt- och medaljgravörer. Lokal: Historiska museerna, Storgatan 41, Stockholm

Onsdag 17 kl 18.30. Harald Nilsson: Hur fungerade antika banker? Lokal: Historiska museerna, Storgatan 41, Stockholm

MARS

Onsdag 17. Föreningsträff, programmet ej fastställt
Tisdag 23. Föreningsträff. Programmet ej fastställt

Föreningens vårauktion kommer att hållas mars-april.

APRIL

Fredag 23. Föreningsträff. Programmet ej fastställt.

MAJ

Lördag-söndag 8-9. Årsmöte i Växjö.

Tisdag 25. Föreningsträff. Programmet ej fastställt.

Myntortsmedaljen

Myntverket lämnar rabatt på sina nya medaljer (se annons s 207) om beställningen går genom *SNF:s kansli*. - Ring eller skriv till SNF!

Samlarmynt

Kansliet påminner om att flera medlemmar, som anmält att de önskar hämta samlarmynt de beställt, ännu inte gjort detta.

Styrelsen och redaktionen tackar sina medarbetare samt önskar alla medlemmar och andra läsare en God Jul och ett Gott Nytt År!

Omslagsbilden visar tre fränsidor av riksdalrar från Karl XIV Johans regering (1818-1844), varav två reguljära samt jubelriksdalern 1821. Kungl Myntkabinettet. Foto N Lagergren, ATA.

Minnen från svensk numismatik

av Ernst Nathorst-Böös

Avsikten med dessa numismatiska minnesanteckningar är inte att göra gällande, att de skulle vara märkligare än något annat, men jag tror att jag är en av de mycket få som idag kan berätta om vad som här kommer att återges – minnen från svensk numismatik, som ändå ligger oss så nära i tiden som 50 år.

För 50 år sedan var Stockholm en helt annan stad än den vi idag upplever och eftersom det är min avsikt att berätta något om en ung myntsamlares problem, måste jag ge bakgrunden, det område inom vilket han kunde röra sig och verka.

I staden fanns två legaliserade – höll jag nästan på att säga – mynthandlare. Den ena var D Holmbergs mynthandel, belägen vid Regeringsgatan 44. Den andra var kapten Nils Boberg, gemenligen kallad Nicke, med Bobergs mynthandel, som bedrevs uppe i hans hem på Storgatan. Till dessa fogade sig givetvis T G Appelgren, men han höll vid denna tid endast i liten omfattning öppen mynthandel, och hade vid 30-talets början allt mer börjat ägna sig åt att arrangera auktioner. Slutligen fanns där så småningom – varom jag skall berätta mera nedan – den lilla tobaksaffären på Luntmakargatan, bedrivna av en herre som hette Eriksson, men den var i betydligt blygsammare format.

Svenska Numismatiska Föreningen existerade sedan länge, men den var liten och närmast exklusiv; i övrigt fanns det inte några samlarföreningar eller butiker. Litteraturen var utomordentligt mager och det enda man hade att göra, var att gå gata upp och gata ner och knacka dörr hos antikaffärerna och fråga om de hade mynt. Det hade de – ibland.

Min egen myntsamlarverksamhet började på ett ganska lustigt sätt. En av min fars vänner, konstsamlaren och kaptenen Gottfrid Khortz, beklagade vid ett tillfälle min far över att hans son så litet ville intressera sig för de av de bäge herrarna, framför allt då farbror Gottfrid, så omhuldade frimärkena. Han föreslog att jag i stället skulle börja samla mynt, och sade, att när jag hade fått 20 mynt skulle han utnämna mig till numismatiker kandidat och när

jag passerade 100-strecket skulle jag bli numismatiker doktor.

Inte begrep jag mycket av detta, men titlarna lät ju fina, och dagen därpå – en söndag – på middag hos farfar och farmor berättade jag om händelsen samt om att farbror Gottfrid skänkt mig en grundplåt om fem stycken tjeckoslovakiska växelmynt i stämpelglans (att jag inte använde det uttrycket, faller av sig självt). Farmor gick in i sovrummet och kom tillbaka med några kopparslantar, som hon uppenbart hade hämtat i en stor cigarrlåda, där farfar advokaten regelbundet lagt undan gamla slantar, som dykt upp i dödsbon och som han då löst in för att underlätta arvsskiften. Vare sig han eller farmor hade den ringaste aning om vad gamla mynt innebar.

Fjorton dagar senare kunde jag för farbror Gottfrid göra gällande att jag nu kunde göra pretention på titeln numismatiker kandidat, och intresset var väckt.

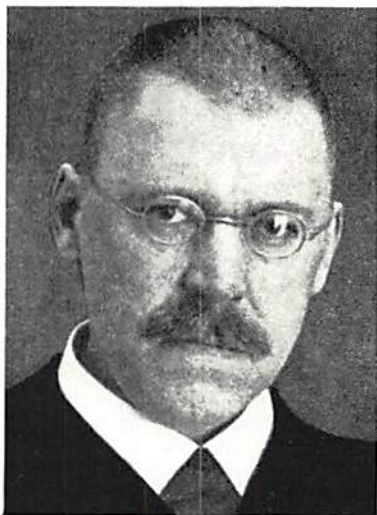
Alltnog, efter några månader hade farfars "samling" fått släppa till ytterligare 80 mynt och jag var välbeställd numismatiker doktor med mynten i en prydlig, väldoftande cigarrlåda, indelad i fyra fack.

Där fick nu snart inte mynten särskilt bra plats och till jul skänkte mig farmor en låda – och en ganska elegant sådan – som någon gång lär ha varit ett syskrin, nu inredd med inte mindre än tolv fack i den övre asken och tre i den undre.

Tolv fack räcker nu för all del inte för den svenska regentlängden, men inte fler mynt än jag hade, kunde jag sortera upp dem efter kungarna, vilka jag numer till min förvåning lärt mig en hel del om.

Det dröjde sedan flera år innan jag fick mitt första myntskåp, förvärvat hos antikhandlare Falkengren på Arsenalsgatan. Det kostade 175 kronor, hade 30 lådor och bör ha varit tillverkat under förra delen av 1800-talet i sträng Karl Johansstil. Skåpet var nog för övrigt engelskt.

Men hur fick man mynt på den tiden? Till en början handlade man dem främst i antikhandeln. Skutin, en bror till den kände antikhandlaren Max Skaj, hade en affär mellan Kommendörsgatan och Karlavägen. Där fanns en liten låda, troligen

T G Appelgrens strävhet blickar kanske emot oss på detta foto från 20-talet, men han kunde visa mycken värme, särskilt mot nybörjare. (Efter Th. Högberg, Svenska numismatiker)

Mindre varm var Berta Holmberg, innehavare av faderns mynthandel (förstoring ur gruppfoto 1933)

ett jordfynd, med förstklassiga halvören från Erik XIV. Jag tror aldrig Skutin hade den ringaste aning om vad han ägde, men i alla händelser fick jag köpa dem av honom för 50 öre stycket. Med en veckopeng om 25 öre och även andra trängande utgifter, dröjde det ett litet tag innan jag hade hunnit samla ihop till 50-öringen. Jag köpte senare ytterligare ett exemplar av honom.

Hos Forslings antikaffär på Brunkebergstorg förvärvade jag 1932 en vacker Albrekt-örtug med huvudet. Det kostade sex kronor. På Rege- ringsgatan köpte jag ett par Gustav III:s riksdalrar för fem kronor stycket, men det fanns vid denna tid människor som fortfarande besökte riksbanken och växlade in dem för fyra kronor. Jag har en känsla av att tjänstemän vid ett par tillfällen lyckades förvärva sådana exemplar, som därigenom undgick nedsmältning.

Antikhandlaren Max Skaj hade mynt, men han var inte alltid rolig för en skolpojke att ha att göra med. Han hade en 2/3 riksdaler Gustav III av den tidigare typen med bägge värdebeloppen utsatta. Den skulle kosta 3:50 och när jag efter flera veckors slit lyckats få ihop detta belopp, förklarade han att nu kostade den 4:50. Jag var så ond på honom att jag kunnat börja stortjuta, men så småningom samsades vi kring fyra kronor.

Men hos de flesta av antikhandlarna fanns det inte mycket att göra. Udda slantar, som för den intresserade myntsamlaren snart blev vardagsmat.

I Falun regerade vid denna tidpunkt en antikhandlare vid namn Lennarthson. Han hade ett något diskutabelt rykte när det gällde försäljningen av silver och framför allt tenn och det sades skvallervägen att han själv tillverkade eller anskaffade tennstämplar. Om den frågan kan jag inte döma, men han hade en del bra mynt, bland annat en Gustav Vasa 2 öre klipping, kvadratisk, vilken han erbjöd mig att köpa för 50 kronor.

Jag väjdade till pappa, som kom med den påtagliga motfrågan: "Är du säker på att den är äkta?". Jag föreslog då Lennarthson att jag skulle få betala 50 kronor och få igen pengarna om Kungl Myntkabinetet sade att den var falsk. Detta vägrade Lennarthson. "Priset är inte särskilt högt", sade han, "och vill ni köpa myntet får ni också ta en risk." Jag fick därför inte köpa det. Och därmed är vi inne på den verkliga mynthandeln. Låt oss ta dem i bokstavsordning.

Appelgren hade, vid den tidpunkt då jag började göra direkta affärer med honom, "butiken" i sitt hem på Söder i närheten av Högalidskyrkan, och dit for jag och förvärvade efter en av hans auktioner en örtug

För en 13-års skolpojke verkade mynt-handlaren Nicke Boberg mycket gammal. Kan han ha varit 45 år när detta foto togs 1933? (Förstoring ur föregående).

från kung Hans, Stockholm. Den kostade tio kronor, vilket verkligen var ett favoritpris. Men Appelgren var en gentemot ungdomen positiv och vänlig person och när han sedan fick prata ut om sin avsky för Vitterhetsakademien, Thordeman och Rasmusson – allt med sin grund i den berömda tabellstriden 1933/34 – blev så småningom helt mänsklig. Men nog föreföll han för skolpojken ganska butter när man pratade med honom före hans auktioner, liksom då han satt och ledde dessa.

Auktionerna hölls på Bokauktionskammarens lokaler uppe på Klarabergsgatan om kvällarna. Visningen ägde rum på förmiddagen. Där fanns ett stort rum – inte det, där bokauktionerna hölls – och kring detta bänkade sig samtliga som hade lust att handla hos honom, i regel ett 20-tal personer. Appelgren höll själv auktionen; det förekom en paus på en tio minuter någon gång, men såvitt jag erinrar mig bjöds det vare sig vått eller torrt vid de tillfällena. Priserna drevs ej upp av Appelgren. Han gjorde säkerligen inte ofta inköp för sin egen rörelse utan lät kunderna själva bestämma prissättningen. Hans kataloger var välskrivna och kvalitetsbeteckningarna omutligt hederliga.

Jag köpte vid ett tillfälle – 1934 – för ganska stora pengar. Min far hade vid den tidpunkten kommit till

insikt om att mitt intresse för mynt verkligen var seriöst, och gav mig ett så pass fantasibetonat belopp som 200 kronor. Givetvis med den utomordentliga förutsättningen att jag skulle kunna redogöra för honom varför jag hade betalt ett visst belopp för ett givet mynt. På den auktionen minns jag att jag ropade in en Karl X Gustavs riksdaler för 49 kronor och 50 öre samt en Karl XII:s halvdalersplåt för 13 kronor.

Appelgren fick ju så småningom i uppdrag att sälja den stora Bernhard Olofssonska samlingen, men då hade min far redan dött och jag gick inte ofta på myntauktioner. Det fanns inga pengar till sådana extravaganser och jag har en ganska stor lucka i min kontakt med mynthandeln från 1936 fram till 1939 eller 1940. Detta hindrade givetvis inte – för att skjuta in en parentes – att jag allt fortfarande nötte skosulor stockholmsgata upp och ned i ett oftast ganska förgäves bedrivet letande efter "dyrbarheter" hos mynthandeln.

Näst i bokstavsordning kommer Nicke Boberg. Denne Boberg var, tror jag, fortifikationsofficer, gift med ett driftigt och dugligt fruntimmer, Gerda Boberg, som hade antikhandel i hörnet av Artillerigatan och Storgatan, där nu Industriförbundet har sina lokaler och där S E-banken har en inrättning. Den vägen flöt det väl in en del mynt. Men Nicke Boberg hade haft turen att få sälja den stora Cavalliska kopparmyntsamlingen plus ett par andra inte oävna samlingar och han hade samarbetat, på ett för honom ganska fruktbart sätt, med Appelgren. Det samarbetet pågick nog genom alla år.

Nicke Boberg köpte så småningom det kafé på Kommandörsgatan där nu Östergök ligger – mánntro det inte redan då hade det namnet – och eftersom han var något fallen för pokulerande, kom mynthandeln emellan. Han satt ganska gärna nere på sitt kafé och drack öl med en eller annan likasinnad bekant.

Hemma i bostaden hade han som sagt mynthandeln, som bedrevs i en helt tillfredsställande ordning i ett av våningens rum. Där stod stora glasmontrar, kanske var det Cavallis, fyllda med allsköns bråte. Han hade en bredare samling utländska mynt än till och med Holmberg i lager, varom hans lagerkataloger bär en hel del vittnesbörd. Titta till exempel på mängden ryska mynt,

som han en gång salubjöd under början av 30-talet. Dit fick nu ynglingar komma upp och bedriva handel. Boberg var odiskutabelt billig. Skötte man sig väl i skolan och fick ett bra historiebetyg fick man dessutom ett mynt i premium.

Nicke Boberg var god vän till farbror Gottfrid och pappa hade träffat honom någon gång hemma hos Khortzarna, vilket givetvis inte försämrade min ställning. Ändå var det litet av ett företag att gå till Nicke Boberg, ty han var inte alltid hemma utan fanns på kaféet och att gå dit in och skrapa fot och be att få köpa mynt kändes inte särskilt lustbetonat för realskoleeleven.

Erikssons mynthandel var egentligen en tobakshandel, som låg nere på Luntmakargatan ganska nära Odengatan och bedrevs av Eriksson, vars förnamn definitivt har fallit mig ur minnet. Själva mynthandeln var ett hörn av den ganska stora tobakshandeln, där han givetvis också sålde tidningar och litet annat. Mynten fanns i öppna trälådor. I dem fick man plocka under Erikssons eller hans mycket jovialiska hustrus kontroll. Någon gång tror jag också en dotter i familjen hjälpte till. Eriksson var ganska luguber, men kunde någon gång slå till ett skämt. Gjorde han en god affär blev han mycket nöjd. Jag har väl aldrig sett honom så upprymd som den gången, då han köpt en 5-kopek präglad i Avesta för en spottstyver.

Eriksson var definitivt billigare än både Appelgren och Boberg för att inte tala om Holmberg och till honom gick ganska mycket av mina veckopengar. Det var så trevligt att sitta nere i den där affären och plocka bland mynten och han hade ganska hyggliga ting att salubjuda, sällan något guld men bra koppar. Han hade också utländska mynt men dem brydde man sig inte om, antagligen ungdomligt oförstånd. Ja, pengar, det hade man ju i regel inte vid annat än mycket högtidliga tillfällen. Jag minns, att jag 1932 förvandlade ett bidrag om inte mindre än 10 kronor för att resa tur och retur Hedemora (där min mormor bodde) och se på motortävlingar, till en, kan det ha varit 4-mark Karl IX. Jag tror, att det var en ganska förståndig affär.

Tilläggs bör kanske också, att ytterligare en mynthandel av samma typ – antikvariat-tobakshandel – bedrevs nere i Klarakvarteren, av en

utomordentligt älskvärd, tandlös herre, som hette Geijer, där man också mycket billigt kunde få enkla mynt, ibland i förvånansvärt god kvalitet. Jag minns, när jag köpte ett Kristinaöre i 01 där nere för 2:50.

Den fjärde mynthandlaren – eller ska vi säga handlerskan – var Berta Holmberg, som övertagit faderns gamla företag. Hon var minsann ganska formidabel och skräckinjagande, det syns nog på fotografierna. Se till exempel på det fotografi som togs på SNF:s 60-årsjubileum.

Man ringde på, dörren öppnades nere i hemmet på Regeringsgatan 44 några centimeter och frågan ställdes vad man ville. När man då uttryckte en önskan att köpa mynt kom nästa fråga: "Har du några pengar då?" och sen släpptes man motvilligt in. Berta Holmberg tog omedelbart kommandot när man skulle köpa mynt och hon var inte att leka med. Kritik tolererades inte. Man kom in i hennes arbetsrum från en mörk och inte särskilt väldoftande tambur. Där inne fanns ett bord, bakom detta ett par myntskåp och på ena sidan av bordet placerade sig nu Berta Holmberg medan kunden fick sitta på andra sidan. Detta gällde vanliga kunder. Mer personliga kunder togs emot inne i vardagsrummet, men då gällde det verkligen inte att köpa Gustav II Adolf halvören i 1? för 2 kronor.

Det retade en att behöva gå till Berta Holmberg därför att hennes priser låg påtagligt högre än både Appelgrens och Bobergs, men å andra sidan hade nöden ingen lag; hon hade dåför tiden ett mycket stort lager av svenska mynt. I motsats till både Appelgren och Boberg struntade hon i att för ungdomen understryka vikten av att alltid köpa mynt i bästa kvaliteterna, om detta lät sig göra. För henne var mynthandeln en inkomstkälla och det var henne ganska likgiltigt i vilken utsträckning man köpte bra eller mindre bra mynt, i varje fall om man var en kund i min ålder och samhällsställning. Ovanpå vad jag nu har berättat vill jag emellertid göra den reservationen att hon vid min konfirmation sände mig en Fredrik I:s 1/4 dukat, vilket var både vänligt och generöst. Det är möjligt att hon bakom sitt trumpna och synnerligen sträva och tråkiga sätt dolde både ömhet och vänlighet – men dolde det gjorde hon med besked.

Sina auktioner höll hon i sitt vardagsrum, som alltså låg innanför själva mynthandelslokalen. Där hade var och en sig plats tilldelad, reserverat med ett kort med namnet. Jag såg aldrig någon annan mynthandlare besöka henne, men hon besökte å andra sidan inte heller vare sig Boberg eller Appelgren. Mellan dessa bägge grupper förekom inte någon som helst kontakt.

Självt gick jag på ett par Berta Holmberg-auktioner. Mitt första auktionsköp gjorde jag för övrigt hos henne – en Kristina-riksdaler i ganska hygglig kvalitet för 10 kronor.

Hennes bror Carl Holmberg var vid denna tidpunkt kassör i Svenska Numismatiska Föreningen. Han bodde uppe vid Sankt Eriksplan och till honom drog man åstad när man sökte inträde till SNF. Farfar hade förklarat, att jag som 14-åring var på tok för ung för att komma med i SNF, men man tog emot mig med viss välvilja och året därpå skrev min far in mig som ständig medlem. Detta inträffade 1933. Det var det året föreningen hade jubileum. Detta ägde rum på Rosenbad och jag fick vara med på själva middagen men var bestämt tillsagd att gå hem genast efteråt. På fotograferingen som ägde rum kom jag därför inte heller med. Nästa dag var det utflykt till Uppsala och då åkte jag med Karl Algot Jahnsson som ju var son till Hallbergs Jean Jahnsson och följaktligen god vän med familjen, varför jag fick sitta i hans stora Cadillac. Där åkte för övrigt, om jag minns rätt, Bengt Thordeman och Berta Holmberg, men jag kan missminna mig. Jag minns professor Sune Lindqvists utomordentligt livfulla demonstration av Rudbecks anatomiska teater, hur jag fick smaka mjöd i Uppsala och den glada lunchen på Flustret. Hemvägen togs förbi Linnés Hammarby och Mora Stenar. För den, som levde i en ganska skyddad och lugn tillvaro som jag, var detta en utomordentligt stor upplevelse.

Föreningen hade då genom den Svenssonska donationen förvärvat fastigheten på Kungstensgatan. Där hade man genom tillskott fått ihop ett enkelt möblemang. Där hölls klubbkvällar med någonting som antagligen var mest likt en huggsexa och där stod i det innersta rummet den Svenssonska samlingen av allsköns ting.

I mina knapphändiga dagboksanteckningar står det "SNF:s jubileumsfest": människorna den gången ser vi här (1933). Foto Ateljé Kaudern.

Jag slängde väl något öga i de välfyllda lådorna, men jag minns mer de glada ropen och de röda ansiktena, som bar vittnesbörd om att supén hade varit läcker. Självt lär jag väl ha hållit mig till köttbullar och med förakt sett på annan smörgåsbordsspis.

Det var under andra hälften av 30-talet som Svenska Numismatiska Föreningen började med sina auktioner under ledning av Ernst W Nilsson. Auktionerna förrättades senare regelbundet av C G Hesselblad och som utropare hade han vaktmästaren, senare rustmästare Gösta Wicksell. Ett par år efter kriget anlätades även överstelöjtnanten Georg de Laval, som kommenterade auktionerna på ett mycket oefterhärmligt sätt och som givetvis bedrev stark propaganda för sitt huvudintresse, samlandet av grekiska och romerska mynt.

Sedan det nya Statens Historiska Museums tillkomst ägde auktioner-

na rum i lunchrummet, sällan i föreläsningssalen på museet. Här köpte man nu gärna mynt. I mitt fall var det till en början ambitionen att få ett mynt från varje svensk kung, åtminstone fr o m Gustav Vasa och det var inte alldeles ogörligt. Jag hade tidigt ett Gustav Vasa 2-öre och köpte ju ett Erik XIV 1/2-öre och sedan var det, som det heter, raka spåret, framför allt som jag redan 1934 lyckades byta en 1-öring kopparmynt 1768, som hade en något bredare sköld än vad Kungl Myntkabinetts exemplar hade, mot ett 1-öre från Sigismund, emedan min mor hade gått på myntauktioner och inte haft bättre förstånd än att hon hade bjudit över Rasmusson, som representerade Myntkabinetet. Då jag nu hade fått ett mynt från varje regent, var jag givetvis mycket nöjd – det skulle bli mera.

Ett kärt tillhåll för den som sysslade med numismatik var givetvis Kungl Myntkabinetet. Det var vid denna tidpunkt (före 1939) inrymt i bottenvåningen på Nationalmuseum. Dit vallfärdade man för att träffa den snälle konservator C G Hesselblad, som lödde ihop ett Erik

XIV:s 4-öre, som gått mittu. Lödningen höll inte särskilt väl och han fick göra om den ett par gånger, innan det definitivt kasserades som obrukbart. Där träffade man den utomordentligt allvarlige Nils Ludvig Rasmusson och den ännu mer vördnadsbjudande Bengt Thordeman, som man gick ner och ställde alldeles säkert fullständigt onödiga frågor till. Dit gick man på gråa söndagspromenader för att demonstrera myntsamlingen för sina föräldrar eller hembiträdet Signe eller någon annan, som ville ösa ur min vishets brunnar. Samlingen var klart och översköldigt utställd men inte hade den mycket gemensamt med dagens Kungl Myntkabinetet. För medaljerna hade jag ringa intresse. Mitt verkliga medaljintresse började egentligen med den ungerska medaljställningen, som ägde rum år 1936. På Kungl Myntkabinetet i sagda bottenlokal hölls också den stora Lödösestampsdebatten, där professor Carl Benedicks företog provpräglingar med stampen – från början av 1300-talet – i handen. Efter- som man numera är ganska överens om att stampen kan ha varit ett falsk-

myntarverktyg måste vi väl säga att vad professor Benedicks lyckades bevisa var att falskmyntarna kommit fram till en ganska bra präglingsform. Debatten kryddades av replikskiften mellan Bengt Thordeman, hela tiden med lika saklig röst, men i vars svar man väl förmärkte en tillbakahållen hetta, och Efraim Lundmarks litet mer försmädliga och överlägsna attityd.

En av provpräglarna låg kvar på bordet och jag stack den samvetslöst i fickan. Den är numera införlivad med Kungl Myntkabinettet . . .

De föreningsmedlemmar man mötte var inte så många. Där fanns Sabelström, om vilken man visste, att han hade en stor myntsamling, där var Georg de Laval, som visade den unge pojken ett stort och utomordentligt älskvärt intresse och till och med bjöd in mig att bese hans vackra svenska myntsamling i hemmet på Karlavägen, där han då bodde. Där var gamle Axel Wahlstedt, sydsvensk och god vän till Gottfrid Khortz – till honom hade jag alltså en klar introduktion – och han tog också emot mig i sitt hem. Kort före sin död 1943 erbjöd han mig att köpa sin myntsamling. Torgny Lindgren och jag övervägde det allvarligt, men medan våra överväganden pågick, köptes samlingen av Pedersen i Borås. Där fanns Ebeling, högst magnifik och lika sirlig som då han fungerade som major domus hos Sörmans i butiken vid Regeringsgatan 5, där han tog emot klädd i jackett.

En annan myntsamling, som jag hade en del kontakt med, var Erik Dahls i Hedemora. Erik Dahl hade varit rådman i staden och samlade mynt redan vid 1900-talets början. Han var känd som en person, som donerat en nästan äkta Hedemorklippning till Hedemora Gammalgård. Det var i själva verket en Kristian II:s klippning, fruktansvärt nedsliten, och om vilken det sades, att den hade hittats under en sten utanför Mora kyrka. Myntet är numera

Dagboksanteckningar från 30-talets första hälft redovisar veckoliga söndagsbesök på Nationalmuseet, ofta i sällskap med olika släktingar för att de alla skulle invigas i numismatikens mysterier. Så här tedde sig Kungl Myntkabinettets utställning före stängningen hösten 1939. Den hade då reviderats och moderniserats under 1920-talet. Foto ATA.

Så här mötte jag den unge amanuensen Nils Ludvig Rasmusson, formell och saklig i svaren men mycket älskvärd mot

den frågvisse skolpojken. Foto från Kungl Myntkabinettets lokaler i Nationalmuseum på 30-talet. ATA.

Att första gången komma in till Bengt Thordeman, då chef för Kungl Myntkabinettet, var att träda in i det allra heligaste. Men med ären blev det ett privilegium att besöka en beundrad och kär vän. Fotot (ATA) är från 1930-talet, före flyttningen ur Nationalmuseet. Hörnummet mot Skeppsholmen/Strömmen innehas i dag av Porträttarkivet.

förkommet. Den Dahlska samlingen, som innehöll en hel del vackra svenska silvermynt, förvärvades sedermera av Bertel Tingström.

Jag fick tidigt min fars stöd att skaffa litteratur och min första bok, där jag fick någorlunda översyn över vad som hade präglats, var faktiskt Oldenburgs samling, men vid det tillfället köpte jag också Holmbergs lilla årtalsförteckning, i vilken jag givetvis gjorde understrykningar. Självfallet grasserade fullständighetsdjävulen hos mig och jag drömde om att ha varje årtal av varje valör. Det skulle dröja en bra bit in på 40-talet, innan jag insåg, att detta var ett ganska meningslöst sätt att samla mynt och ett hopplöst före-

tag. När jag sedan hade Oldenburg och Holmberg, som jag nyss har sagt, gick jakten mot vidare litteratur. Genom min fars fortfarande älskvärda stöd skaffade jag Numismatiska Meddelanden utom del 17 (Hyckert-Lilienbergs medaljbeskrivning), som jag inte hade någon användning för. Jag var som sagt totalt ointresserad av medaljer före den nämnda utställningen. Jag fick ett Brennerexemplar, som hade ägts av både Bror Emil Hildebrand och Cavalli, men vars namnteckningar jag inte ansåg mig våga komplettera med mitt eget namn förrän 1950.

Jag skaffade mig även några smärre andra skrifter såsom Dijkman, som jag köpte hos Klemmings antikvariat för det någorlunda anspråkslösa beloppet 6 kronor. Sedan hade jag litet myntkataloger och som konfirmationspresent fick jag av min mormor Bruuns förteckning över dennes samling. Någon utländsk litteratur bestod jag mig inte med förrän framemot 1940. Då hade jag redan förvärvat A W Stiernstedts böcker om kopparmyntning-

en och Bengt Thordemans 1936 nyutkomna verk om svenska medeltidsmynt, som jag givetvis studerade utomordentligt ivrigt.

Av många tokiga idéer jag hade var, innan jag av min far erhöll Oldenburg, att skriva av denna katalog, men sedan jag hade märkt hur mycket tid det tog att skriva de första sidorna, avstod jag från försöket.

Jag har ovan nämnt mitt myntskåp. När detta var förvärvat, jag tror 1933, textade min mor, som bevars hade gått på Tekniska Skolan i Stockholm, mycket eleganta etiketter till de olika lådorna och så flyttade jag in från farmors gamla sybehörslåda med de betydligt färre facken. Lådorna kläddes mycket elegant med mörkblå sammet och det var mycket resonemang om att sammeten skulle vara fri från arsenik, som av någon anledning någon familjemedlem kände till var farlig för mynt.

Jag har lyckligtvis en del anteckningar om hur min samling växte till.

Den 10 augusti 1933 uppgick den

till 308 mynt, varav 236 svenska, resten utländska och ett 20-tal medaljer, som jag väl fått i present någonstans ifrån. Ett år senare hade samlingen vuxit till 376 och året därpå, 1935, till 382. Alla siffrorna gäller svenska mynt. De utländska myntens antal hade vuxit till 119 och medaljerna till 47 men nu kommer en stagnationsperiod, som givetvis sammanhängde med min fars död och de ändrade ekonomiska förhållandena. 1936 hade min svenska myntsamling växt till 427 men två år senare uppgick den till 435, vilket ju inte var en särskilt imponerande tillväxt. De utländska mynten samt medaljerna hade inte heller växt till särskilt mycket.

Kungl Myntkabinettet

Statens museum för
mynt-, medalj- och
penninghistoria

Narvavägen 13-17, 2 tr
Stockholm
(Buss nr 42, 44 och 69
till Historiska museerna,
tunnelbana till Karlaplan)

Utställningar: Svenska mynt
från 1000-talet till nutid,
Mynt från forna svenska
besittningar, Världens mynt
under 25 århundraden,
Sveriges medaljhistoria och
Medaljens konsthistoria

Museet:

Tisdag-söndag 11-16
Måndag stängt

Besökstid: tisd 13-16

Postadress: Box 5405,
114 84 Stockholm
Tel: 08-63 07 70

Det numismatiska året 1881

Av Ian Wiséhn

I Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) på Storgatan 41, Stockholm finns en urklippssamling som ihopsamlats av J O Wedberg under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Johan Otto Wedberg föddes i Stockholm den 31 mars 1826 och var till yrket justitieråd. Han var en storsamlare av mynt och medaljer, en av Svenska Numismatiska Föreningens grundare och dess ordförande 1903-06. Hans samling såldes vid T G Appelgrens auktioner 1912 (katalogerna nr 15, 16 och 17). Wedberg avled i Stockholm den 10 februari 1912 vid 86 års ålder.

Urklippen är inklistrade i böcker från 1700-talet vars ursprungliga sidor rivits ur och ersatts med vita blad. Samlingen innehåller klipp från 1600-talets slut fram till 1911.

Under år 1881 hände det mycket som är av numismatiskt intresse. Här nedan redovisas ett litet urval av dessa händelser samt annonser med numismatisk innebörd som fanns i dagspressen.

Den 3 och 11 februari såldes en pollettsamling vid Stockholms bokauktionskammare. I samband med auktionen trycktes katalogen, Stockholmopolletterna. Sammanlagt såldes mer än 2 800 polletter (Hägerströms samling). Redan den 4 februari gick en samling svenska guld-, silver- och kopparmynt (inkl plåtmynt) under klubban på samma ställe.

I februari månad hittades ett solidusmynt från kejsar Valens, regeringstid 367-375, i Njurunda sn, Medelpad, tillsammans med en bronskittel, bronssölja, slät fingerring av guld m m. Fyndet påträffades av arbetarna Elias Zetterberg och Nils Hedlund vid borttagandet av en ska-

dad gravhög på ett hemman tillhörigt grosshandlare A P Hedberg i Sundsvall. Upphittarna fick 50 kronor i inlöSENSUMMA. (SMH/KMK inv nr 6772, Ulla Westermarck: Fynd av äldre romerska guldmynt i Kungl Myntkabinettets samling, NNUM. 1980 nr 5, s 103).

Den 19 april startade den internationella myntkonferensen i Paris (se MYNTKONTAKT 1978, s 104).

Lea Ahlborn, vårt lands myntgravör 1853-97, fick en utmärkelse av American Numismatic and Archaeological Society i New York den 16 februari. Samtidigt blev hon vald till permanent korresponderande ledamot i detta sällskap. Lea Ahlborn blev den första kvinnan och den andra europeen som fått den äran.

Mynt, medaljer, polletter och sedlar som tillhört direktören J G Clason m fl såldes den 26 och 29 mars hos Bokauktionskammaren på Riddarholmen. Kataloger till dessa auktioner fanns att tillgå hos C Gartz, Bokauktionskammaren, H Bukowski, Jakobstorg 3 samt hos Otto Heilborn, Slussplan 63 (denne mottog även uppdrag för inrop).

Stor konstauktion den 7 maj, lokal de Fria Konsternas Akademi. Medaljer m m ur professor J C Boklunds samling såldes. Tryckt förteckning såldes genom H Bukowskis konsthandel.

"Antiquiteter och mynt från Romarnes och Ptolemeernas tid i Egypten finnas till salu. Adress: Långholmsvarvet, Kapten Ekeberg. Katalog och prislista att bese å Dagbladskontoret i Storkyrkobrinken."

"Svenska Mynt och Polletter säljes billigt av G A von Sivers & Co, Lilla Nygatan 13."

Myntfynd från det nordiska sju-

Minnes-Medaljer, Kulörta Lyktor,

stort urval, billiga priser,
hos

C. W. TIDSTRÖM,

f. d. Edv. Schneiders Pappershandel,

15 Stora Nygatan 15.

årskriget hade gjorts i Varbergstrakten. Danska silverklippingar, markmynt från 1562 och 1564 samt en mindre klipping, 1 skilling 1563. Tidigare hade man på samma plats hittat en välbibehållen Erik XIV:s riksdaler.

Vid upptagande av sten på en "tobakstomt" i Nymö (1 mil från Århus), Skåne, fann soldaten Nyström en större ask av koppar med lock. Asken innehöll 487 stycken större och mindre silvermynt från 1600-talets slut och några från år 1710. Dessa mynt kan ha grävts ner i jorden i samband med den danska invasionen av Skåne 1710.

Myndigheterna varnar för att falska 10 kronor guldmynt från år 1873 cirkulerar.

"Myntsamling, över 300 mynt, deraf 96 silfver, en antik Möbel. Soffa m m säljes billigt i Klädståndsboden, Svartmannagatan 2 C."

STATENS HISTORISKA MUSEUM OCH MYNTKABINETT

Som dessa samlingar hittills hållits öppna för allmänheten endast under två förmiddagar i veckan har från museets sida begärts att under den ljusare årstiden, mot en avgift av 25 öre/person, hålla dem öppna varje onsdag eftermiddag kl 5-7.

"Svenska Numismatiska Föreningen har årsmöte Måndagen den 23 maj kl 6 e m i huset No 29 Storgatan 2 tr upp dörren till venster."

Falska silvermynt har kommit i omlopp i Skåne.

En medaljutställning anordnades i Göteborg av Kungl medaljgravören fru Lea Ahlborn. Sammanlagt utställdes 105 st medaljer.

"Jordfynd på Gotland, hittade i Store Enbjänne i Hogrån, större samling anglosachsiska, tyska samt några arabiska silfvermynt, silfvertenar m m - allt förvarat i en lerkruka."

Vid jordbruksarbete i Mute, Rolfs torps sn, Halland, hittades en stor medalj av tenn, slagen i anledning av Carl XII:s död.

En samling falska sedlar påträffades i en avlidet tjänstemans sterbhus i Varberg och som han under sin tjänsteutövning lagt beslag på. Där fanns sådana som ritats för hand och litograferats, några förvillande lika andra sämre. Nämnas kan "gröna 10 rdr banco, 1838 och 1839, efterapade Östgöta banks ljusa tior riksmünt från 1860 och 1861, föreställande Örebro enskilda banks tior, m m." Kan de ha hört till P. Stenbergs produktion? Se härom Numismatiska Meddelanden XXXI, s 211ff.

Myntkonvention med Danmark.

"Herr Myntsamlare!"

"I anseende till resa försäljas i huset No 5 vid Holländaregatan, till venster in på gården 2 tr upp, en större samling gamla mynt och 4 st vackra Bladväxter, planterade i finare krukor."

3 600 silvermynt funna på Gotland vid Folke i När sn av drängen Joh. Ahlqvist och husbonden Albert Sandqvist.

Lea Ahlborns Förmålnings-Medalj försäljes genom Stockholms Expressbyrå. pris: i vit metall, 1 kr/st, förkopprad 1 kr 50 öre.

"Passande Julklapp!"

"En mynt- och medaljsamling, bestående av 550 st ex, sällsynta, säljes tillsammans med dithörande mahognyskåp för 125 kr. Jernboden, Västerlångatan 19."

"Beskrifning öfver framl. frih. A. W. Stiernstedts norska och danska myntkabinett" ar rubriken på en nyligen utgifven publikation. Frih. Stiernstedt efterlemnade vid sin död, förutom sin utmärkta samling af svenska mynt, hvaröfver fullständig tryckt förteckning utkom sistlidet år, afven vackra och rikhaltiga samlingar af antika och utländska mynt, öfver hvilka, enligt den afidnes önskan, förteckningar blifvit upgjorda för att i tryck utgifvas. Det är med anledning deraf, som den ofvan nämnda beskrifningen nu utkommit, och skall en sarskild sådan öfver de antika grekiska och romerska mynten — omkring 3,000 — snart utgifvas.

Det norska myntkabinettet utgöres af 199 mynt, deraf 59 obestämde brakteater från 12:e och 13:e århundradena. Den långa raden af andra mynt börjar med Sverre Sigurdssons (1177—1202) Trondhjemsbrakteat och slutar med 1877 års ett-öre.

Det danska myntkabinettet, 436 nummer, börjar med Knut den stores (1018—1035) mynt och går så hela den ofta invecklade konungalängden igenom.

Frih. Stiernstedts samling af svenska mynt är redan såld till en privat man i Finland; men i den ofvan nämnda beskrifningen meddelas, att öfriga samlingarna utbjudas till salu, att anbud emottagas å hvarje lands mynt för sig, att mynten i allmänhet äro mycket väl bibehållna samt att anbud och förfrågningar kunna insändas till hrr Otto Heilborn, Skeppsbron 40, och H. Bukowski, Jakobstorg 4.

Den framstående forskaren och samlaren A W Stiernstedt var en av SNF:s grundare 1873 och dess ordförande till sin död 1880. Den "private man" som köpt hans svenska samling var den finländske läkaren H F Antell. Som bekant donerade han sin samling och en miljon guldmark till finska staten. Samlingen ligger i Finlands Nationalmuseums myntkabinett och besågs av dem som deltog i SNF:s oktoberresa.

Kopparmynt med "gubbar" gälla, som bekant, ej som lagligt betalningsmedel längre än till och med utgången af denna månad. Det torde därför vara skäl att så snart som möjligt i banker och allmänna kassor göra sig af med dessa mynt.

HVARJEHANDA.

Minnesvers, (Ur Helsingen).

Om kopparslant med »gubbe» på du får,
Mins, att i allmän rörelse han går —
Blott detta år.

Vid jernväg, post, tull, telegraf dertill,
I krouans uppörd än den gälla vill
Till i april.

Se'n får du gå, om än derpå ej pank,
Och förutsatt, ditt mynt är utan vank.
Till Rikets bank.

Detta gällde endast mynt slagna enligt 1855 års myntordning (riksmünt). Äldre kopparslantar än så indrogs 1876. Se MYNTKONTAKT 1980, s 163ff.

(Reprofoto: J Tamsalu, KMK)

Hos **SAMSON & WALLIN** (Drottninggatan 7, hörnet af Fredsgatan) i dag utkommit:

Anglosachsiska Mynt
i Svenska Kungliga Myntkabinettet,
funna i Sveriges jord, ordnade och utgifna af **Bror Emil Hildebrand**.
Ny tillökt upplaga. Pris 10 kronor.
(570.)

Denna viktiga katalog används ännu. Den trycktes i 1 000 ex och var inte utsold förrän för något decennium sedan.

Kompletterande uppgifter om fyra vikingatida skattfynd från 1800-talets början

Av Kenneth Jonsson

På Antikvarisk Topografiska Arkivet i Stockholm förvaras en förteckning över "äldre Utländska Guld- och Silfver-Mynt, hwilka blifwit funna i Swensk jord, och förvaras i Provincialläkaren Otto Chr. Ekmans Myntsamling i Calmar år 1834". Det intressanta med denna förteckning är att fyndorterna anges för de flesta av mynten. Det är min förhoppning att vid ett senare tillfälle få möjlighet att publicera förteckningen i sin helhet och att illustrera mynten som så gott som samtliga befinner sig i Uppsala Universitets Myntkabinett. Här är bara avsikten att göra en sammanställning av de huvudsakligen engelska mynten från vikingatiden med utgångspunkt från de fynd de kommer från. För en del mynt i Ekmans förteckning anges endast "Gotland", "Skåne" eller "Öland" som fyndort och de kommer inte att behandlas här.

Otto Christian Ekman är omnämnd av B E Hildebrand (Anglosachiska mynt i Svenska Kongl Myntkabinettet funna i Sveriges jord, Stockholm 1846, s XLVIII) i samband med öländska fynd och han var uppenbarligen livligt intresserad av fynden från sin hemtrakt. Framför allt lyckades han förvärva mynt funna på Öland, men eftersom alla fynd skall erbjudas staten för inlösen verkar det som om kontrollen i denna del av landet inte fungerade tillfredsställande. Ekman hade tydligen bra kontakter, bl a med guldsmeder, eftersom han nämner att han förvärvat mynt från dem. Av de fyra fynd som tas upp här var uppgifterna i flera fall tidigare mycket bristfälliga och Ekmans förteckning ger många nya och värdefulla upplysningar främst om fyndens innehåll.

1. Mälby på Muskön, Södermanland, 1826

Om detta fynd kände Hildebrand (s XXXVIII) endast till att man på Muskön år 1826 hittat åtskilliga mynt, varibland även engelska, men att de förskingrades utom ett som skänktes till Kungl Myntkabinettet

1828. I inventarietkatalogen står det att fyndet hittades "...uti jorden helt nära vid stranden...". Ekman anger även den exakta fyndorten som Mälby, och av hans tre mynt därför är två engelska och präglade under Æthelred II 978–1016, Long Cross typ (Hildebrand typ D) ca 997–1003 resp. Cnut 1016–1035, Quatrefoil typ (Hildebrand typ E) ca 1017–1023. Det tredje myntet är danskt och slaget under Hardeknuts regering 1035–1042 i Örbäck på Jylland av myntmästaren Arengrim.

Av de kända fyra mynten är det danska det yngsta och skatten kan följaktligen inte vara nedgrävd förrän efter 1035 eller senare, eftersom det bland de mynt som hade förskingrats kan ha funnits ex som var yngre.

1. England, Cnut 1016–1035, Quatrefoil typ. Colchester, Ælfwine. Funnen vid Mälby på Muskön, Södermanland. Uppsala Universitets Myntkabinett och foto Gunnell Jansson liksom följande ex (ATA).

2. Föra by, Föra sn, Öland omkring 1813

Ekman omtalar fyndet i ett brev från 1843 som finns i Antikvarisk Topografiska Arkivet (M Stenberger, Öland under äldre järnåldern, Stockholm 1933, s 78): "För omkring 30 år tillbaka fann Per Perssons son Per under odling på en åker vid Föra by i samma socken och Öland ett horn fyllt med anglosaxiska mynt, hwilket fynd genast såldes till någon guldsmed, utom några... De, som återstå af detta fynd, äro 18 st hwilka finnas i fabrikör J. Storks samling och äro alla anglosaxiska..." Eftersom de engelska mynten i vikingatida fynd är tydliga och lättlästa är det ofta bara de som omnämnas i samtida handlingar

även om det funnits tyska m fl mynt i fynden. Det troliga är att det även i detta fall har ingått andra än engelska mynt i skatten. Enligt A Ahlqvist (Ölands Historia och Beskrivning, 2:1, s 131) skall skatte ha bestått av 200–300 mynt.

I Ekmans samling fanns endast ett engelskt mynt präglat under Edgar 959–975, Reform Small Cross typ (Hildebrand typ C2) ca 973–975, som är den äldsta engelska typen som förekommer i större antal i vikingatidsfynden. Myntet, som är unikt, är slaget i Cambridge för myntmästaren Lifinc. Eftersom det fanns minst 18 pennies från England med i skatten är det troligt att det även förekommer yngre typer, förmodligen då från Æthelred II, men med nuvarande bristfälliga uppgifter kan skattens nedläggningstid bara sättas till efter 973.

2. England, Edgar 959–975, Reform Small Cross typ, Cambridge, Lifinc. Funnen vid Föra by, Föra sn, Öland.

3. Mysinge, Resmo sn, Öland, 1832

Beträffande detta fynd skriver Hildebrand (s XLVIII): "Vid borttagandet af ett stort stenrör fanns på 1 1/2 alns djup ett förmultnat trädkärl med inneliggande silfver till omkring 36 lod, neml. en tjock flätad halsring af grof silfvertråd, med hake och ögla i ändarna för knäppning (väger 8 1/4 lod); 5 afhuggna bitar af flätade ringar, spännthornar m. m; ett kedjesmycke, 7 1/2 tum långt, bestående af 5 genom öglor och ringar hoplänkade mynt, det ena större än det andra, neml. 1) ett falskt Cnuts mynt, 2) Harthacnuts, 3) Tyskt Kejsar Henriks, 4) Magdeburgs, 5) ett ovanligt stor kufiskt; en liten rund, konvex silfverskälla med ingrafverade ringsirater på öfra sidan, samt 182 hela och 4 sönderklippta lösa mynt: a) Anglosachiska af Æthelred, Cnut, Harold I, Harthacnut och Edward Confessor. – c) Tyska af Kejsarne Otto och Henrik samt Hertigar, Biskopar m. m.,

till det mesta så nöta, att de ej kunde läsas. Äfven detta fynd undanhölls Kongl. Maj:t och Kronan. Det stannade i Dr. O. C. Ekmans samling i Calmar".

Vikten för hela skatten blir omkring 540 g varav mynten bör ha stått för ungefär hälften. I sin förteckning tar Ekman upp två skandinaviska efterpräglingar av Æthelred II:s Long Cross typ, fem danska från Knut 1018-1035 och Hardeknut 1035-1042 samt 34 engelska fördelade på följande typer och med angivande av ungefärligapräglingstider:

Æthelred II 978-1016

First Hand	979-985	1
Long Cross	997-1003	3
Helmet	1003-1009	4
Last Small Cross	1009-1017	4
Typ?		1

Cnut 1016-1035

Quatrefoil	1017-1023	1
Pointed Helmet	1023-1029	4
Short Cross	1029-1035	11

Harthacnut 1040-1042

Arm-and-Sceptre	1040-1042	1
-----------------	-----------	---

Edward Bekännaren 1042-1066

Pax	1042-1044	2
Radiate/Small Cross	1044-1046	1
Pointed Helmet	1053-1056	1

Skattens nedläggningstid kan sättas till efter 1053 med ledning av det yngsta engelska myntet.

3. England, Edward Bekännaren 1042-1066, Pointed Helmet typ, Lincoln, Godric. Funnen vid Mysinge, Resmo sn, Öland.

4. Trosnäs, Persnäs sn, Öland, 1822

Ekman talar endast om "Persnäs-fyndet" men det måste vara fråga om detta fynd, och Hildebrand nämner också (s XLVIII) att "Ett par Anglosachsiska mynt hafva stannat i Fabrikör Storks samling i Cal-

mar... enskilda meddelanden af Prov. Läkaren, Riddaren Dr. O. C. Ekman i Calmar". Om fyndet nämner Hildebrand vidare (s XLVII): "I en stenbröttel på en åker fanns en med flera ränder sirad lerurna, med inneliggande 2 armringar af fingers tjocklek, med rund knapp vid hoplödningen, bitar af kedjor och en stor mängd mynt, Anglosachsiska (Æthelræd), Tyska (Kejsarne Otto, Henrik och Conrad), Böhmiska med helgonet Wenceslai namn m. fl., till 2 eller 2 1/2 skålpunds vikt. Fyndet förskingrades af hittaren."

4. England, Æthelred II 978-1016, First Hand typ, York, Thorstan. Funnen vid Trosnäs, Persnäs sn, Öland.

Av de 12 mynten i Ekmans samling var 11 engelska och en del av dem är kanske förvärvade från Storks samling. Fördelningen på typer för de engelska är följande:

Æthelred II 978-1016

First Hand	979-985	3
Cruz	991-997	1
Long Cross	997-1003	2
Helmet	1003-1009	1
Last Small Cross	1009-1017	1

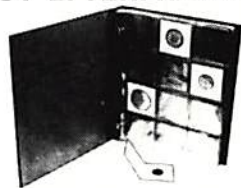
Cnut 1016-1035

Quatrefoil	1017-1023	2
Short Cross	1029-1035	1

Det tolfte myntet i Ekmans samling var danskt och präglat under Knuts regering 1018-1035 eller Hardeknuts 1035-1042 och skattens nedläggningstid blir efter 1029.

GYNNA MYNTKONKAKTS ANNONSÖRER

COIN MYNTPÄRM MARKNADENS MEST EFTERFRÅGADE

- EN KVALITETSPRODUKT FRÅN USA
- EGDIGEN OCH KOMPACT I BOK-FORMAT
- FINNS HOS ALLA VÄLSORTERADE HANDLARE

PAKETPRIS

PÄRM MED 9 BLAD SAMT 100 TBT RAMAR.
25 st×4 STORL (ELLER VALFRITT)
79:50 INKL. PORTO (VID INBET.)
BEST. SKER GM. INS. AV BELOPP PÅ PG 225910-9.
SPECIALPRIS TILL KLUBBAR VID KÖP AV MINST 24 ST.

Mattssons Mynthandel

KUNGSXINGSGATAN 21 B
753 22 UPPSALA, SWEDEN

Nutida svensk medaljkonst

Den i föregående nummer i korthet omnämnda utställningen av ett antal svenska skulptörers arbeten inom medaljkonsten öppnades den 28 november och pågår december månad ut. Den äger rum på galleriet *Svensk Skulptur*, Gåsgränd 4, Stockholm. Deltagare är många kända namn inom den svenska konsten: Olle Adrin, Elsie Dahlberg, Torsten Fridh, Gunnel Frieberg, Berndt Helleberg, Roland Kempe, Kerstin Kjellberg-Jacobsson, Sven Lundqvist, Ernst Nordin, Björn Selder, Christer Sjögren, Bo Thorén och Axel Wallenberg.

Utställningen omfattar såväl präglade som gjutna arbeten; här bereds alla ett lysande tillfälle att studera vad modern svensk medaljkonst av i dag vill och kan. Det är att hoppas, att detta seriösa försök kommer att mötas av uppskattning och - inte minst - vinna insteg hos den större allmänhet, som inte har ett begrepp om vad som menas med en konstmedalj.

LLI

KVARDRÖJANDE DALER-RÄKNING

Det har anförts många belägg för att riksdalersräkningen slog igenom mycket långsamt och i vissa samhällskretsar knappast någonsin riktigt helt. Här publicerar vi ännu några belägg.

Riksgäldskontorets sedlar togs från första början med misstroende av allmänheten. Hemliga utskottet konstaterade den 22 maj 1800, att det var ostridigt, att dessa sedlar "nästan ifrån det att de först utfärdades" hade tagits emot i allmänna rörelsen "med en skillnad eller så kalladt agio" i förhållande till silvermyntet och riksbankens med silvermynt inlösbara sedlar. I stort sett rådde det enighet om att riksgäldssedlarna skulle lösas in till ett nedsatt värde. Hemliga utskottet ansåg, att värdeminskningen – eller "devaluationen", som utskottet skrev – skulle stanna vid en sjätteedel och att i följd därav 100 riksdaler i riksgäldssedlar vid realisationen skulle gottgöras med 83 1/3 riksdaler banko specie "eller att 48 skilling af

de före inlösas med 40 skilling af det sednare". Beloppet utelöpande riksgäldssedlar ansågs vara 15 miljoner riksdaler. Tillräckligt silver till inlösen på en gång av denna sedelmängd kunde inte anskaffas. Därför föreslog hemliga utskottet, att endast två tredjedelar av riksgäldssedelmängden skulle lösas in omedelbart och att riksbanken för den återstående tredjedelen skulle ge ut sedlar lydande å riksdaler *courant*; courantsedlarna skulle lösas in efter hand och senast inom 15 år. Utskylder till staten skulle kunna till en tredjedel avbördas genom begagnande av courantsedlar; för dem skulle då tillämpas den för riksgäldssedlarna fastställda "devaluationen".

Tre riksdagsmän från Kronobergs län, Johan Johansson, Per Jonsson och Johan Bengtsson, opponerade sig bestämt mot utgivandet av courantsedlar. I ett memorial, som lästes upp i bondeståndet den 26 maj 1800, anförde de: "Landet har känt

plågan af två slags mynt. Vi befara, att det onda ej hjälpes fullständigt, om banken utgifver mer än en sort sedlar; men i fall detta onda icke skulle kunna undvikas, hemställa och yrka vi, att den skattdragande måtte få erlagga alla sina utskylder och räntor både till kronan, indelningshafvare och frälse räntetagare i courantsedlar, likväl med sådan uppgäld, att enligt den princip hemliga utskottet vid realiseringen föreslagit fem daler silvermynt i bankosedlar betalas med sex daler samma mynt i courantsedlar".

De tre kronobergarna räknade sålunda om hemliga utskottets princip 100 riksdaler *courant* = 83 1/3 riksdaler banko, eller 48 skilling *courant* = 40 skilling banko, till 6 daler silvermynt i courantsedlar = 5 daler silvermynt i bankosedlar. I 1776 års realisationsförordning sattes 1 riksdaler = 18 daler kopparmynt, det vill säga = 6 daler silvermynt. 5 daler silvermynt är sålunda = 5/6 av 1 riksdaler, det vill säga 40 skilling, ty 1 riksdaler var = 48 skilling; det var just vad hemliga utskottet hade föreslagit. För oss sena tiders barn verkar omräkningen krånglig, men för de tre riksdagsmännen och för folk i

STOR HANDBOK OM MYNT, SEDLAR OCH MEDALJER.

Lars O. Lagerqvist och Ernst Nathorst-Böös är båda förste antikvarier vid Kgl Myntkabinettet och har sammanlagt ägnat nära nittio år åt numismatiken. I boken "Mynt, sedlar och medaljer" delar de med sig av sitt rika vetande och behandlar mynt från hela världen från de först kända och ända fram till våra dagars, därtill även sedlar, poletter, medaljer och litteratur. Dessutom finns en utförlig värderingslista över de avbildade föremålen. Ett slösande rikt bildmaterial – ca 300 foton i svart-vitt och 8 sidor i färg – illustrerar denna vackra bok.

MYNT, SEDLAR och MEDALJER

Lars O. Lagerqvist och
Ernst Nathorst-Böös
ca pris 215:—

Askild & Kärnekull Förlag AB

Finns i bokhandeln

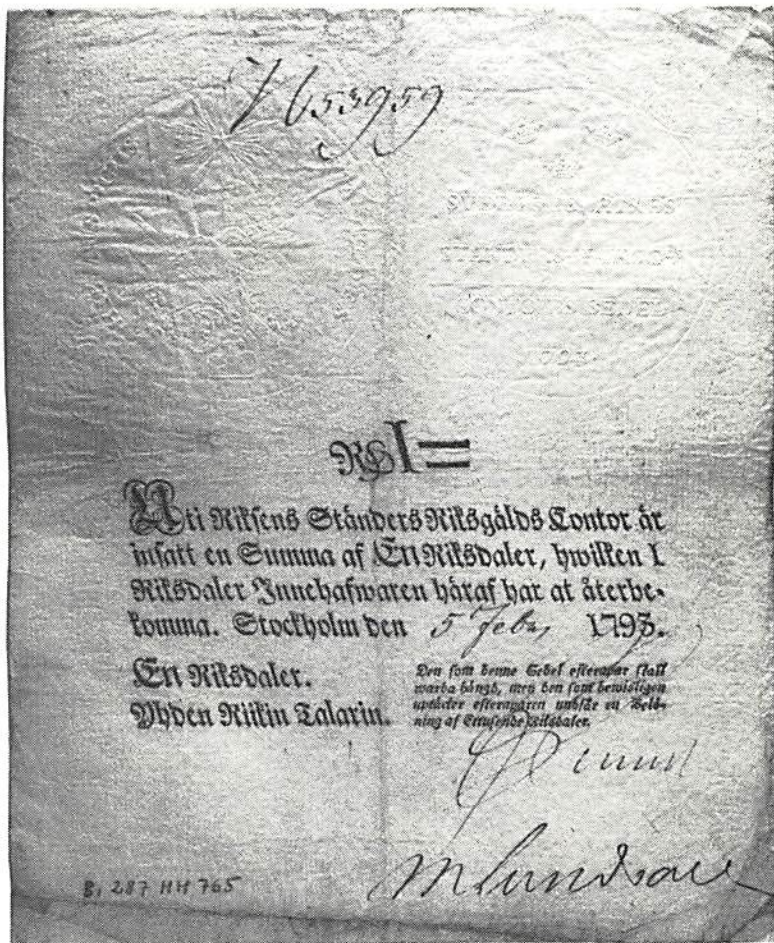
deras hemlän gjorde den det säkert lättare att förstå hemliga utskottets värderingsprincip. Vi har sålunda här ett belägg både för kvardröjande dalerräkning och, eftersom de tre riksdagsmännen var från Götaland, för räkning i *daler silvermynt*.

I Finland var, liksom i Svealand, räkning i daler kopparmynt gängse. Biskop Jacob Tengström i Åbo deltog som representant för sitt stift i 1801 års revision av riksbanken och riksgäldskontoret. Efter förrättat värv tillställde han stiftets präster en berättelse i anledning av revisionen. Han säger där (s. 8) om realisationsplanen, att "1 riksdaler riksgälds kommer vid realisationen at devalveras til 40 skilling, eller 15 daler banco, hvaraf 10 daler betalas i banco-specie och 5 daler i banco-courant".

Vi återger härintill en sedel å 1 riksdaler, utgiven av riksgäldskontoret 1793.

Som vi nyss har sagt var enligt 1776 års realisationsförordning 1 riksdaler = 18 daler kopparmynt. När Tengström nu begagnar det märkliga (hittills obelagda) uttrycket *daler banco*, är det uppenbarligen *daler kopparmynt*, som han har i tankarna, ty 15/18, det vill säga 5/6, av 1 riksdaler är som vi nyss har sett = 40 skilling. (Om någon av våra läsare i Finland känner till något annat belägg för uttrycket *daler banco*, så skulle vi bli tacksamma för ett vänligt meddelande. Uttrycket *daler banco*, i Tengströms omräkning av realisationsgrunden = daler kopparmynt, har givetvis ingenting att göra med uttrycket *riksdaler banco*.)

Torgny Lindgren

Sedel å 1 riksdaler, utgiven av riksgäldskontoret 1793. I Kungl. Myntkabinettet. Foto Jüri Tamsalu. (Skala 2:5.)

Denna sedel skulle enligt hemliga utskottets förslag få ett inlösningsvärde av 5/6 riksdaler, det vill säga 40 skilling i riksbankens sedlar. De tre kronobergarna sade i stället: 5 daler silvermynt i riksbankens sedlar. Biskop Tengström sade: 15 daler banco.

MYNTBOKEN 1982

Värderingspriser

Svenska Mynt 1521-1981

Svenska Sedlar 1875-1981

Danska o Norska Sedlar 1875-1981

Danska, Norska, Finska Mynt 1873-1981

256 sidor i A5-format ca-pris 39,-

Finnes hos din mynthandlare

AMNEKLER MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Skolgatan 20
602 25 Norrköping

MYNT & MEDALJER

Sveavägen 96 Tel 08-34 34 23
Box 19507, S-104 32 Stockholm 19
T-Rådmanngatan (uppgång Handels-
högskolan)

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet: vard. 11-18, lörd. 10-14
Medlem i Sveriges Mynthandlars Förening

RIKETS STÄNDERS BESLUT OM PRÄGLING AV MEDALJER 1809–1830

Av Torgny Lindgren

INLEDNING

I en rad artiklar under senare år har MYNTKONTAKT/SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT behandlat de beslut om prägling av medaljer, som ständerna fattade vid de fyra sista riksdagarna under den gustavianska tiden, det vill säga vid 1786, 1789, 1792 och 1800 års riksdagar. Besluten om de medaljer, som slogs i rikets ständers namn, innehöll alla att medaljerna skulle slås på riksbankens bekostnad och att besluten skulle verkställas av bankofullmäktige: riksbanken, rikets ständers bank, var ständernas eget verk och bankofullmäktige var deras förtroendemän.

Diskussionerna i stånden kring medaljbesluten återspeglade även de på sitt sätt de starka meningsmotsättningar, som rådde vid ifrågavarande riksdagar.

Gustav IV Adolf avsattes den 13 mars 1809; hans farbror hertig Karl blev då riksföreståndare. Den 6 juni 1809 antog ständerna en ny regeringsform och riksföreståndaren hyllades som kung under namnet Karl XIII. Omedelbart efter statsvälvningen inleddes fredsförhandlingar. Med Ryssland slöts fred i Fredrikshamn den 17 september 1809, den hårdaste freden i Sveriges historia, då "betydligt mer än en tredjedel av rikets areal och mer än en fjärdedel av dess befolkning förlorades" (Sten Carlsson). Med Danmark slöts fred i Jönköping den 10 december 1809 och med Frankrike i Paris den 6 januari 1810.

Under de första tjuo åren efter införandet av det nya statsskicket 1809 visade ständerna fortsatt intresse för att låta i medaljens form hugfästa betydelsefullare händelser: vid varje riksdag med ett enda undantag – urtima riksdagen i Örebro 1812 – fattade de beslut om prägling av medaljer. Även nu ingick det i besluten, att medaljerna skulle slås på riksbankens bekostnad och att besluten skulle verkställas av bankofullmäktige, som hos vitterhetskademien skulle begära förslag till

sinnebilder och inskriptioner på medaljerna; i sinom tid skulle bankofullmäktige på rikets ständers vägnar överlämna exemplar i guld av medaljerna till de kungliga personerna.

I. STÄNDERNAS MEDALJ- BESLUT 1809–1810

A. STÄNDENS ÖVERLÄGGNINGAR OCH STÄNDERNAS BESLUT

1. Grundlagsriksdagen i Stockholm 1809–1810.

Vid den första riksdagen under det nya statsskicket, "grundlagsriksdagen" i Stockholm, som började den 1 maj 1809 och slutade den 2 maj 1810, fattade ständerna beslut om prägling av tre medaljer.

a. Medaljen över kungaparets kröning 1809.

Vid adeln sammanträde den 22 september 1809 föreslog bankokommissarien Fredrik Silfverstolpe, att ständerna skulle låta slå en medalj till minne av kungaparets "för alla svenska hjertan högst glädjefulla" kröning den 29 juni 1809; medaljen borde slås "till vanlig storlek" och bekostas av riksbanken så som skedde med 1800 års kröningsmedalj. (Om sistnämnda medalj se MYNTKONTAKT/SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT 1981, nr 8, s 156 ff.)

Silfverstolpes motion om en kröningsmedalj blev genast enhälligt bifallen av adeln. I beslutet instämde prästeståndet och bondeståndet den 25 september och borgarståndet den 27 september, i samtliga fall utan diskussion.

b. Medaljen över Karl Augusts val till tronföljare 1809.

Några månader senare, vid adeln sammanträde den 27 januari 1810, anförde Silfverstolpe, att nu, när fäderneslandet under försynens vård åter var försatt i lugn, tronen prydd av en älskad och mild konung samt åt Sveriges rike en lika vördad furste

utkorad att en gång styra det, borde ständerna låta prägla en medalj till minne av att hertig Christian August av Schleswig-Holstein-Sonderburg-Augustenburg den 18 juli 1809 valdes till svensk tronföljare under namnet Karl August. Silfverstolpe påpekade, att svenska folket 66 år tidigare hade utmärkt sin allmänna glädje "efter ett då lika lyckeligt tronföljareval år 1743", då Adolf Fredrik valdes till tronföljare, genom en medalj.

Adeln biföll motionen, med det av bergsrådet Jonas Cederstedt föreslagna tillägget, att medaljen skulle slås på riksbankens bekostnad. I beslutet instämde övriga stånd redan samma dag, i samtliga fall utan diskussion.

c. Medaljen över det nya statsskicket antagande, "regementsförändringen", 1809.

Den tredje medalj, som ständerna fattade beslut om vid grundlagsriksdagen, hade en något mera komplicerad tillkomst historia än de båda föregående. Översten Ambrosius Magnus Berghman yttrade vid adeln sammanträde den 5 februari 1810, att då igenom de visa mått och steg, som kungen hade vidtagit, riket numera hade fått fred med alla sina fiender, så borde ständerna låta slå en stor medalj för att ådagalägga nationens underdåniga tacksamhet och erkänsla. Berghman trodde, att man lättast kunde få pengar till medaljen "genom sammanskott".

Lantmarskalken föreslog, att medlemmen skulle tillskjutas av riksbanken eller riksgäldskontoret.

Den framstående läkaren och ekonomen David von Schulzenheim var inte direkt emot Berghmans förslag, "ehuru freden efter det ovisligen anställda och illa utförda kriget hvarken kunnat blifva förmånlig eller för nationen hedrande. Fast mera", fortsatte Schulzenheim, "synes dock genom en stor medaille minnet böra försvigas af den lyckliga regementsförändringen, som förut och förnämligast förmått bereda oss fred och lugn i landet". Greve Adolf Göran Mörner ansåg, att det skulle gå att minska riksbankens utgifter genom att på den beslutade medaljen över tronföljarevalet "genom någon väl vald sinnebild eller inskrift minnet af den lyckliga revolutionen förvarades". Resultatet av adeln överläggning vid detta sammanträde blev, att ståndet avtog Berghmans förslag.

Några veckor senare, vid adels sammanträde den 28 februari 1810, återkom Schulzenheim till sitt förslag om en medalj till förevigande "af den regements-förändringen, som grundlagt freden". "Med god hushållning och dock med nog tydlighet skulle flere föremål såsom kröning, regements-förändring och fred på samma medalje kunna uttryckas", menade Schulzenheim. Han hade av den "både lärde och vittre" rikshistoriografen Jonas Hallenberg, vitterhetsakademiens sekreterare, fått två medaljförslag. Det ena visade på åtsidan kungens bild och en inskrift, som sade, att den som var rikets föreståndare och återupprättare den 13 mars 1809, blev krönt till Sveriges konung den 29 juni 1809, och på fransidan "Fru Svea, neddignande". Det andra medaljförslaget visade på åtsidan kungaparets krönta bröstbilder och på fransidan "Fru Svea med en lagerqvist i handen". "Om kröningsmedaljen blifver serskild, så kunde åtminstone revolution och fred på en medalje uttryckas", yttrade Schulzenheim. Beslut borde fattas snart, "efter som vår förträffliga medailleur Grandel arbetar ej mindre långsamt än utmärkt väl". Adeln biföll nu förslaget, att ständerna skulle låta slå en medalj öfver regementsförändringen. I beslutet instämde de tre övriga ständerna den 3, 6 och 17 mars, utan någon diskussion; samtliga gjorde det tillägget, att medaljen skulle bekostas av riksbanken, vari adeln instämde den 31 mars.

2. Urtima riksdagen i Örebro 1810.

Den 1809 valda tronföljaren Karl August drabbades av slaganfall och avled den 28 maj 1810. Kungl maj:t kallade då ständerna till urtima riksdag för att välja ny tronföljare. Denna riksdag började i Örebro den 27 juli 1810 och flyttades den 26 oktober till Stockholm, där den slutade den 13 november 1810. Den 21 augusti 1810 valdes den franska marskalken Jean Baptiste Bernadotte till svensk tronföljare med namnet Karl Johan. – Vid denna riksdag fattade ständerna beslut om prägling av två medaljer.

a. Medaljen öfver Karl Johans val till tronföljare 1810.

Då bondeståndet den 4 oktober 1810 dryftade stat för tronföljaren och

hans son prins Oskar, föreslog Anders Joakimsson från Östergötlands län, att ständerna skulle låta slå en medalj öfver det nya tronföljarvalet, i likhet med vad som skedde vid det förra valet.

"På derom af talmannen förnyad erinran" beslöt bondeståndet den 6 oktober, att en medalj skulle slås på riksbankens bekostnad "för att åf efterverlden förvara minnet af det vid denna riksdag gjorde lyckliga tronföljarvalet".

I beslutet instämde de tre övriga ständerna utan någon diskussion, adeln och prästeståndet samma dag och borgarståndet den 8 oktober.

b. Medaljen öfver Karl Augusts död 1810.

I ett svulstigt anförande hos adeln den 13 oktober 1810 tecknade överstelöjtnanten Carl Edvard Carlheim-Gyllensköld saknaden efter Karl August. "Från alla kanter af riket, i alla klasser af medborgare, af alla åldrar har den djupa bedröfvelsen blifvit uttryckt genom klagan och tårar, vältaligheten har i de skönaste, sannaste drag tecknat den bortgångne furstens dygder och egenskaper." Carlheim-Gyllensköld föreslog prägling av en medalj "till förevigande af den ädle furstens minne och dygder, af Sveriges förlust och nationens saknad". Sverige hade visserligen fått en ny tronföljare i Karl Johan, men – yttrade Carlheim-Gyllensköld i sitt förslag – "svenska nationen, rättvis i sina minnen som i sina förhoppningar, kan på samma gång bära offeret af sin tillgifvenhet åf den, som skall grunda dess framtida sällhet, och åf den, som skulle gjort det, om försynen förlängt dess dagar". Adeln biföll genast förslaget, med det tillägget att medaljen skulle slås på riksbankens bekostnad. I beslutet instämde de tre övriga ständerna dagen därpå, den 14 oktober 1810, utan någon diskussion.

B. VITTERHETS-AKADEMIENS ÖVERLÄGGNINGAR OM MEDALJFÖRSLAG

1. Medaljer beslutade vid grundlagsriksdagen 1809–1810.

a. Medaljen öfver kungaparets kröning 1809.

Vid vitterhetsakademiens sammanträde den 28 november 1809 inlämnade statsrådet friherre Gudmund Göran Adlerbeth ett förslag till krö-

ningsmedalj. Åtsidan skulle visa kungens och drottningens bröstbilder utan kronor. Fransidan skulle visa antingen kungen och drottningen i kröningsdräkt, med kronor på huvudet, sittande på var sin tron, eller själva kröningsakten i Storkyrkan. Som inskrift föreslog Adlerbeth orden *Sic fas regna resurgere nostra*, alternativt *Sic regna resurgere fas est*. Orden går tillbaka på Vergilius' *Æneid*, bok 1, vers 206, där *Æneas* uppmanar sina modfällda kamrater, och de kan med utgångspunkt i Adlerbeths egen översättning av *Æneiden* återges: "Ödet vill, att våra riken [alternativt riken] åter skall resa sig". I avskärningen skulle stå: *In memor. Coronationis Augg. d. XXIX. Jun. MDCCCIX Ordd. R.* "Till minne av de allershögstas kröning den 29 juni 1809 lät rikets ständer prägla denna medalj".

Sedan Adlerbeths förslag hade granskats av ärkebiskop Jakob Axelsson Lindblom och statssekreteraren friherre Schering Rosenhane fastställde vitterhetsakademien den 5 december 1809 följande förslag:

"Första sidan: konungens och drottningens bröstbilder, utan kronor, med omskrifven titel *Carolus XIII Hedv. Elisab. Carol. Rex et Reg. Sv.*

Andra sidan: konungens kröning i Stockholms Storkyrka, föreställd då kronan honom påsättes af justitiæ stats ministren och archebiskopen, och i förgrunden synes drottningen stående i sin förstliga drägt, med förstlig krona på hufvudet.

Omskrift: *Sic regna resurgere fas est.*

Underskrift i afskärningen: *In memor. coronationis Augg. d. XXIX Jun. MDCCCIX. Ordd. R.*

Knappt en månad senare, den 2 januari 1810, anmälde vitterhetsakademiens sekreterare Jonas Hallenberg, som nämndes här ovan, att han från överstekammarherren greve Fabian von Fersen hade fått en skrivelse, daterad den 28 december 1809, vars syfte förefaller ha varit att förmå akademien att ompröva sitt beslut. Fersen hade för kungen visat inte endast det av akademien fastställda förslaget till kröningsmedalj utan också två andra förslag: det hade han gjort "endast i afsigt at hans majestät dem skulle genom läsa". Kungen hade då sagt, att han tyckte bättre om ett av de två andra förslagen. Av detta kungens yttrande fick Hallenberg nu "gjöra hvad

Ill. 2. Rikets ständers medalj till minne av Karl Augusts val till svensk tronföljare år 1809. Gravör Carl Enhörning. Beskriven av B. E. Hildebrand: Karl August nr 1. I Kungl. Myntkabinettet. Foto Hans Markstedt, ATA.

Ill. 3. Rikets ständers medalj till minne av ny regeringsforms antagande år 1809. Gravör Carl Enhörning. Beskriven av B. E. Hildebrand: Karl XIII nr 8. I Kungl. Myntkabinettet. Foto Nils Lagergren, ATA.

ringen", 1809.

David von Schulzenheim väckte tanken på en medalj över regementsförändringen vid adels sammanträde den 5 februari 1810. Redan dagen därpå uttalade vitterhetsakademien, att om ständerna skulle låta prägla en sådan medalj, så borde den visa den framställning, som hade varit i fråga för kröningsmedaljen, "nämligen konungen uplyftande Sverige, föreställt genom en kvinnobild, med öfverskrift *Restitutori Sveciae*". Adlerbeth fick i uppdrag att framföra denna akademiens önskan till kungen. Men kungen svarade, att han inte ville ta ställning, förrän ett ständernas beslut om "en särskild skådepenning öfver revolutionen den 13 mars 1809" förelåg.

Då Schulzenheim vid adels sammanträde den 28 februari 1810 återkom till sitt förslag om en medalj över regementsförändringen, nämnde han (som sagts härovan), att han av Hallenberg hade fått två förslag till en sådan medalj, av vilka särskilt det ena innehöll en inställsam hyllning av Karl XIII såsom räddare av det till undergång dömda Sverige, framställt som en neddignande kvinna. Men trots vad vitterhetsakademien yttrade om detta förslag den 6 februari och trots att Hallenberg sökte engagera Schulzenheim för det, så blev det inte fastställt.

Vitterhetsakademien fastställde den 8 maj 1810 följande förslag till medalj över regementsförändringen:

"Första sidan: konungens bröstbild, namn och titel *Carolus XIII Rex Sueciae*.

Andra sidan: Sverige, såsom en kvinna, håller i högra handen en antik fana eller labarum, på hvilken står VI Junii MDCCCIX och i den vänstra, hvilken hon stödjer på Sveriges trekrönta sköld, en eklöfskrans. Omskrift: *Patria servata Libertate stabilita*.

I exergen: *Ordd. R. MDCCCX*. Och borde denna medalj blifva af 19 storleken."

Omskriften och orden i avskärningen tillsammans med datum på fanan betyder: "Till minne av att fäderneslandet räddats och friheten tryggats genom den nya regeringsformens antagande den 6 juni 1809 lät rikets ständer 1810 prägla denna

Ill. 4. Rikets ständers medalj till minne av Karl Johans val till svensk tronföljare år 1810. Gravör Carl Enhörning. Beskriven av B. E. Hildebrand: Karl XIV Johan nr 4. I Kungl. Myntkabinettet. Foto Nils Lagergren, ATA.

medalj”.

Vi återger på s 195 rikets ständers medalj till minne av ny regeringsforms antagande 1809 (ill. 3).

2. Medaljer beslutade vid urtima riksdagen 1810.

a. Medaljen över Karl Johans val till tronföljare 1810.

Vitterhetsakademien fastställde den 13 november 1810 följande medalj-

förslag:

”Första sidan: hans kongl. högheits kron prinsens bröstbild med omskrift: *Carolus Johannes Regni Princ. Her.*

Andra sidan: Sverige såsom en kvinna, som med vänstra handen stöder sig på en sköld, märkt med svenska vapnet, och med den högra sätter kron prins kronan på prinsens hufvud, klädd i romersk dräkt. Öfverskrift: *Pro te fortissime vota.*

I afskärn. *Ordd. Regni d. 5 Novemb. 1810.*

Af lika storlek med krönings medaljen.”

Vid sammanträdet den 18 december tillades på framställning av Rosenstein, ordet *Sueciae*, ”Sveriges”, i kronprinsens titel, som alltså skulle lyda *Regni Sueciae Princ. Her.* Rosenstein ansåg, att ”kron prinsens person borde utmärkas med en sköld, märkt med dess vapen”. Detta satte sig akademien emot: kronprinsens ryktbarhet i Europas hävder var en säker borgen för att hans namn, ”ehuru äfven förändradt”, inte skulle bli förblandat med något annat; dessutom påpekades, att kronprinsen inte hade ”antagit något serskildt så kalladt hjertvapen”.

Men då vitterhetsakademien president hovkanslern friherre Gustaf af Wetterstedt visade det fastställda medaljförslaget för kronprinsen, uttryckte denne – efter vad Wetterstedt anmälde den 5 februari 1811 – sin önskan om en vapensköld. Helst önskade kronprinsen, att i hans vapensköld skulle avbildas en värja, såsom det medel, varigenom han hade vunnit någon ära åt sitt namn. Men han trodde dock, att

det var bäst ”att efter förra vanligheten på en sköld utmärka hans person med dess vapen såsom furste af Ponte Corvo”.

Vitterhetsakademien ändrade då sitt beslut i enlighet med kronprinsens önskan.

Vi återger härintill rikets ständers medalj till minne av Karl Johans val till svensk tronföljare (ill. 4).

b. Medaljen över Karl Augusts död 1810.

Vitterhetsakademien fastställde den 20 november 1810 följande förslag till medalj:

”Första sidan: kron prinsens bröstbild med omskrift: *Carolus Augustus Regni Princ. Her.*

Andra sidan: en sarcophag, prydd med en svensk arf furstlig krona. Omkring ligga vapen och fasces samt en omvänd fackla. Öfverskrift: *Virtus quam brevis illa fuit.*

I afskärn. *In memoriam defuncti Ordd. Regni MDCCCX.*

Af lika storlek med krönings medaljen.”

Överskriften är hämtad ur Ovidius’ *Fasti*, bok I, vers 598, och översattes av Elias Janzon sålunda: ”Ve, huru kort tid dock dröjde den ädle hos oss!” Orden i avskärningen innebär: ”Till minne av den avlidna kronprinsen lät rikets ständer slå denna medalj 1810”. Fasces, spöknippen, är här symbol för kronprinsens höga militära värdighet.

Liksom vitterhetsakademien den 18 december 1810 hade lagt till ordet *Sueciae* i Karl Johans titel (se föregående medalj), beslöt akademien den 8 januari 1811, att ordet *Sueciae* skulle tilläggas i Karl Augusts titel såväl i medaljen över hans val till svensk tronföljare som i medaljen

STRANDBERGS MYNT & FRIMÄRKS HANDEL AB

Arsenalsgatan 8
Box 7377
103 91 STOCKHOLM
Tel. 08/20 81 20

ÖPPET
Mån-Tor 10.00-18.00
Fre 10.00-15.00

Ill. 5. Rikets ständers medalj till minne av Karl Augusts död år 1810. Gravör Carl Enhörning. Beskriven av B. E. Hildebrand: Karl August nr 2. I Kungl. Myntkabinettet. Foto Hans Markstedt, ATA.

över hans död, "till hvilka bägge medaljer banko fullmäktige begärt, att samma bildsida måtte nyttjas".

Vi återger härintill rikets ständers medalj till minne av Karl Augusts död (ill. 5).

Fortsättning i nästa nummer

RECENSIONER

Görel Cavalli-Björkman: Svensk miniatyrmåleri. En konstabok från Nationalmuseum. (Årsbok för Statens konstmuseer 28.) Stockholm 1981. 168 s. rikt ill i svart-vitt, omslag i färg. ISBN 91-29 55392 X. Ca pris 120:– inb.

Miniatyren som vi uppfattar den här åtminstone en egenskap gemensam med medaljen – tanken att formatet skall tillåta att man håller den i handen. Det finns också annat som kan ses som gemensamma släktdrag, t ex viss symbolik, de porträtterades vanligen höga eller åtminstone förmodna ställning, förlagor m m. Regentlängder finns såväl bland miniatyrerna som bland medaljerna.

Cavalli-Björkman inleder sitt arbete med en mycket nyttig, allmän översikt. Det är säkert inte alla som vet, att ordet *miniatyr* inte har med latinets minor (liten) att göra, utan att det kommer av *minium*, vilket betyder mörk, den färg med vilken man målade manuskriptens färglagda anfanger. Via franskans *migne*, *mignature* har det nuvarande ordet kommit, som betecknar en speciell teknik, målning med mycket fin pensel.

I likhet med medaljerna hade miniatyrerna en viktig plats vid hoven

och i Sverige fanns sedan Kristinas tid en hovminiatör. Bägge dessa kategorier av konstföremål var hedersför att inte säga lyxgåvor. Med tiden övertogs bruket också av andra kretsar och från omkring 1800 blev miniatyrerna också borgerlighetens vängåva – en utveckling vi känner från medaljområdet.

Cavalli-Björkmans bok har emellertid en direkt numismatisk anknytning. Två berömda personligheter, som vi i MYNTKONTAKT mött som respektive "den svenska numismatikens fader" och den förste infödde svenske medaljgravören, nämligen Elias Brenner (1647–1717) och Arvid Karlsten (1647–1718), var också miniatyrister. Brenner utgav 1680 en publikation om miniatyrfärg, *Nomenclatura et species colorum miniatae picturae*; han har efterlämnat ca 75 kända verk, de flesta osignerade. Brenners målningar i grisaille (gråton) torde ha tillkommit i Karlstens efterföljd – denne tycks ha introducerat tekniken i Sverige. Samarbetet på medaljområdet mellan de två konstnärerna är välkänt; sålunda utförde Brenner skisser åt Karlsten. Av den senares hand finns ett par miniatyrer med Karl XI:s porträtt bevarade i Nationalmuseum, ytterligare en i en engelsk sam-

ling (prins Rupert).

Det rika innehållet i den här anmeldade boken har endast kunnat antydast. Ett par små anmärkningar: Brenners *Thesaurus nummorum* utkom 1691, inte 1680; Karlsten använde aldrig prefixet "von" före efternamnet sedan han adlats 1692 (utom i ett tyskt pass), se härom Stig Stenströms monografi (Nordisk Numismatisk Årsskrift 1945) s 77.

De som önskar veta mer om Brenner som miniatyrmålare uppmanas delta i Görel Cavalli-Björkmans visning på Nationalmuseum i januari (se Svenska Numismatiska Föreningens program i början av detta nummer av tidningen).

LLI

KÖPER-SÄLJER

Mynt • Sedlar
Polletter • Medaljer

Yngve Almer Mynthandel
Storgatan 49
Box 2068, 700 02 Örebro
Telefon 019-13 50 61

Samla dina mynt i

Ricks Myntbox

Ricks Myntbox är en stabil samlarväska av svart konstläder som **passar in i bankfacket** (26×20×7 cm). I väskan finns plats för samtliga svenska mynt från 1874 till idag + reservplatser, totalt ca **1 000 mynt**. Alla årtalen och de vanligaste varianterna har **förtryckt text** varför man lätt hittar och får konsekvens i uppläggningen.

Ricks Myntbox innehåller 24 kassetter med varje valör för sig. Mynten ligger nedsänkta och **väl skyddade** på grön filt i hål som är avpassade efter de olika myntens storlek. När boxen är stängd skyddas mynten på båda sidor av filt.

Dessutom innehåller Ricks Myntbox *inga plastdetaljer* som kan missfärga mynten.

NYHET! Nu finns även Ricks Myntbox *utan* förtryckt text som passar utmärkt för de flesta mynt ex. Norska, Danska och Svenska mynt från 1874 till idag.

Ricks Myntboxar

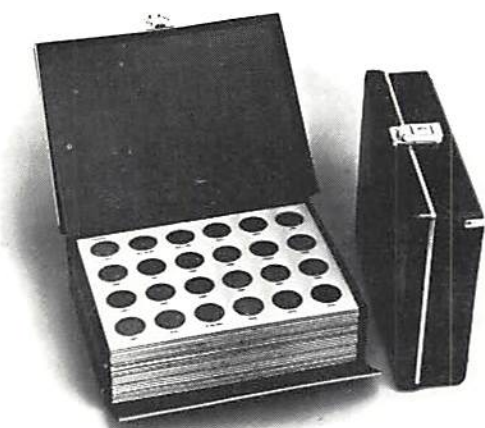
Roslöv 10 240 32 FLYINGE

046/526 82

Beställ Nu!

Säljes även till återförsäljare.

PS! Ricks Myntbox
är en utmärkt **julklapp!**

Beställningskupong, sändes till:
Ricks Myntboxar, Roslöv 10, 240 32 FLYINGE

Ja tack, jag beställer härmed

.... st myntbox à 280:- inkl moms. Porto tillkommer.

.... st myntbox utan förtryckt text som passar Norska/Danska/Svenska mynt (stryk under) à 275:- inkl. moms. Porto tillkommer. Returrätt inom 8 dagar.

Namn

Adress

Postadress

Helsingforsresan

Svenska Numismatiska Föreningens Helsingforsresa den 9–12 oktober hade endast lockat 13 deltagare. Dessa fick rikt utbyte av besöket. Ett flaggpynt Helsingfors hälsade oss den 10 oktober välkomna. Man flaggade till minne av Aleksis Kivi.

På restaurant Adlon hade HOL-MASTO visning av auktionsmaterial till dagens auktion. Bland de 27 svenska objekten var Erik XIV:s 2 öre 1567 det mest intressanta. Minimipriset var satt till 1 200 mark och det såldes för 7 700 mark. Där fanns också en tvåöring 1541 som kostade 650 mark och ett tvådalers plåtmynt 1673 som gick för 12 500 mark.

Naturligtvis var de finska mynten i majoritet och bland rariteterna kan nämnas 1 penni 1864 (1–1+) och 5 penni 1918 i järn (01). De kostade 9 600 respektive 7 000 mark.

De flesta svenska resenärerna avslutade dagen på Svenska Teatern.

Den numismatiska höjdpunkten nåddes söndagen den 11, då myntkabinettet med Antelliska samlingarna i Nationalmuseum besöktes. Myntkabinettets chef Pekka Sarvas och Tuukka Talvio talade instruktivt om kabinettets historia och om Finlands myntväsende genom tiderna. En särskild redogörelse av Carl-Axel Lindblom om besöket på myntkabinettet kommer i ett senare nummer.

Bland många andra märkliga ting berättade Pekka Sarvas i samband med kabinettets innehav av 1 500 plåtmynt, att de flesta kopparplåtar i privat ägo i Sverige troligen kommit från Finland. Som ett indicium härpå läste han upp ett brev från Henryk Bukowski i Stockholm till sekreteraren i det kejsarliga Alexanderuniversitetet i Helsingfors Karl Elmgren. Brevet som är daterat den 24 november 1882 har i berörda del följande lydelse: *"Jag vill råda Herrarne att annonsera i tidningarne (finska) att Ni önskar köpa plåtar. – Störste delen af plåtarne, som kom till Sverige på sednare tid komma från Finland – införda af Polska och tyska Judar – som kringvandrade och bedraga folk. –*

I dessa dagar var det 2ne Judar, som medförde sig 100 st. plåtar bland dessa en mycket sällsynt Carl XII:s plåt – 4 daler 1716 2 kontramärken, som jag betalade för bara den ensam 100 kronor."

Tuukka Talvio, Anders Frösell och Pekka Sarvas

Vi får varmt tacka Pekka Sarvas och Tuukka Talvio för att de så helhjärtat ställde upp. De gjorde att vi kände oss så välkomna att vi säkert kommer tillbaka.

Efter besöket på myntkabinettet för vi till Sveaborg, där en mycket

skicklig guide visade oss omkring.

Till slut vill jag betona resenärernas uppskattning av Anders Frösell. Han skötte reseledarskapet på ett mycket förtjänstfullt sätt.

F O

Svenska mynt i Schweiz

På den numismatiska avdelningen i Bern hos en av de tre största bankerna i Schweiz, Schweizerische Kreditanstalt, finns under vinterhalvåret en liten utställning av svenska mynt. Det är Svenska ambassadens pressattaché, Herman Gyllenhaal, som lämnat materialet till den. Som "blickfång" har man satt upp den bild av världens största mynt, det svenska 10-dalers kopparplåtmyntet, som fanns på Kungliga Myntkabinettets och SE-bankens fina affisch, "Svenska Mynt" (se bilden). Men genom lån från en plåtmyntsamlare i Jämtland kan man också visa ett verkligt plåtmynt, en 2-daler från 1716, omstämplad 1718. Något sådant hade man tidigare inte sett i Bern, varför utställningen i ett av skyltskåpen mitt emot numismatiska avdelningens fina disk väckt en hel del intresse bland bankens kunder.

Finns för övrigt färgklicheerna kvar från ovan nämnda affischs till-

verkning, borde man kanske göra ett omtryck i en eller annan form. Pressattaché Gyllenhaal säger att de exemplar som ambassaden har fått av restupplagan från banken varit en omtyckt present, inte bara bland numismatiker. Svenska institutet för kulturella förbindelser med utlandet lät för övrigt göra en översättning av texten till engelska, franska och tyska, vilket gjort att de svenska ambassaderna runt om i världen kunnat använda affischen som informationsmaterial.

De flesta banker i Schweiz har s k numismatiska avdelningar, men det är oftast endast guldmynt och nya "samarmynt" man säljer. Schweizerische Kreditanstalt (SKA) har emellertid två, från varandra fristående, numismatiska avdelningar med hela sortimentet, från antiken och framåt, den ena som sagt i Bern, den andra i Zürich. En av Zürichs äldsta banker, Bank Leu, hör också till de större mynthandlarna.

Foto: H Gyllenhaal

Frank Sternberg är väl den mest kände private mynthandlaren, som liksom de andra två ligger vid den centrala Bahnhofstrasse. Nykomling i staden är dessutom den kända engelska firman Spink & Son, som har sitt kontor i en våning ett stenkast från centralstationen. En annan storbank, Schweizerische Bankverein, har också i Bern en numismatisk avdelning (ej antiken), och är dessutom en av sponsorerna för den årliga myntbörsen, som i år firade sitt 10-årsjubileum under namnet "BERNA 81".

HG

MALMÖ MYNT- HANDEL AB

Kalendergatan 9
211 35 Malmö
Tel 040/11 65 44

Köper och säljer
mynt och medaljer
Tillbehör

Medlem i Sveriges Mynthandlares Förening

FRÅGE-SPALTEN

Svar till Josef Hackl

I nr 7/1981 av MYNTKONTAKT framställer J. H. en förfrågan om en Gustav Adolf-medalj med hög relief.

Reliefporträttet av G II A finns anbragt på en kyrkklocka, gjuten år 1638 för inom dåvarande svenska riket belägna Kexholm eller Nyen. Klockan finns beskriven i en av Carl R. af Ugglas för *Finskt Museum* 1942 (s. 33-42) författad artikel (*En kyrkklocka från det gamla svenska rikets östgräns*). af Ugglas uttalar sig om porträttet på följande sätt: "möjligen efter en medalj, men ännu ej identifierad som sådan". Av artikeln framgår, att af Ugglas haft kontakt med Nils Ludvig Rasmusson i medaljfrågor.

Hackl anger "ensidig (ihålig)" om sitt exemplar. Kan inte detta tillsammans med reliefporträttets placering på kyrkklockan göra det troligt, att det snarare är avsett för prydnadsändamål än som medalj-

avers?

Det intressanta med ovannämnda klocka, som nu tillhör Överselö kyrka i Sörmland, är, att på densamma finns även en Christina-medalj (Hildebrand nr 3) återgiven.

Jag vill även hänvisa till den i Nürnberg verksamme Georg Schweigger (1613-90), som skapade en serie medaljartade porträtt med hög relief (jfr Hill-Pollard, Renaissance Medals at the National Gallery of Art, nr 625).

N U F

TILL REDAKTIONEN

Med anledning av Yngve Almers och Ingemar Carlssons artikel *Säters provmynt 1628* har ännu en in-sändare tillställts oss:

Kära vänner!

För att ge ytterligare eftertryck åt de synpunkter Torgny Lindgren redan anfört beträffande "lokalmynt" i MYNTKONTAKT NR 7 (1981), kan följande tilläggas. Bortsett från att varje tal om "lokalmynt" helst bör undvikas för att ej väcka mer intresse för detta fåneri, har Ni fel. Mynthistorien kan inte någonsin uppvisa något som heter "lokalmynt". Kan Ni ge mig ett enda exempel? Däremot finns *polletter*, som haft lokal cirkulation, men för dessa har vi detta förträffliga ord, som dugt fram till idag. Väl finns den medeltida regeln, att "der Heller gilt nur dort, wo er geschlagen ist", men bakom denna regel ligger ett protektionistiskt resonemang; man vill skydda sig mot dåligt mynt, alternativt det dåliga myntet gäller inte på annan plats. När Ni sedan i en not skriver att medeltida svenska mynt med myntorten utsatt "möjligan varit avsedda för en viss ort, men att några belägg för sådana antaganden dock ej tycks finnas", har Ni ju därmed själva helt utdömt Ert eget antagande.

Men vi kan gå ett steg vidare. Här, i fallet Säter, rör det sig om ett värde-mynt – som alltså i Sverige inte faller in under de motiv, som ligger bakom den nyssnämnda tyska "regeln".

Ni har kanske riktigt argumenterat mot provmyntsteorin och hänvisat till allt det besvär ett sådant företag skulle vålla. Men ändå. Man kan ha insett att ett mynt av detta "provmynts" utseende skulle kräva betydligt mindre graveringsarbete än de tidigare och det kan därför ha varit tilltänkt. Dess gravering lär inte ha tagit mycket tid. Några åtta stampar i valsen behövdes ej, det räckte i princip med en vid ett prov. Det är min förmodan, att man inte får lägga dagens rationella tänkande till grund för betraktelser hur det gick till i 1600-talets Sverige.

Ett mynt av rätt vikt, endast avsett för Säter, synes mig som en omöjlighet.

Eder tillgivne
Ernst Nathorst-Böös

Medalj över järnframställning

MYNTKONTAKT har erhållit ett pressmeddelande om en intressant järnmedalj, som nyss präglats av Myntverket på uppdrag av "Vita pro ferro", Bergshistoriska utskottet, anknutet till Jernkontoret och med verksamhet vid Saxhyttan i Örebro län.

Vi skall här i huvudsak återge detta meddelande, om vi bortser från den olyckliga invändningen av termen "mynt" som benämning på den lilla medaljen. (Torgny Lindgren uttryckte sitt hjärtas mening om den saken i förra numret av vår tidning. Det råder ingen tvekan om, att man nu i vårt land skapat en artificiell och omotiverad marknad genom att kalla saker för vad de inte är. Det är i och för sig inte straffbart att ta ett ord ur vårt språk och ge det en helt annan betydelse. Används det sedan i bedrägligt syfte, borde det vara åtalbart. Tänk på språkmanipulationen i Orwell's "1984"!)

Västmanlands län. Här ligger Europas äldsta hittills kända, nästan helt bevarade ugn av masugnstyp. Ugnen är daterad till 1200–1300-talet. Ugnskonstruktionen och förhållandena kring den metallurgiska processen har aktualiserat en rad frågor. Detta har bl.a. medfört att försök planeras att framställa järn i en ugn av Lapphytte-modell.

Vid Saxhyttan i Örebro län bygges under medverkan av arkeologer, geologer och metallurgisk expertis en sådan ugn. Järnets historia och en levande svensk metallurgi förenas här i Europas enda, i drift varande, träkolsmasugn.

För att finansiera den ganska omfattande försöksverksamheten har en förening, "Vita Pro Ferro", bildats. Föreningen har utgivit en lågreliefmedalj (ett "nödmynt" av järn), vilket präglats av Myntverket i femtusen exemplar och betingar ett pris av tjugofem kronor. Hela in-

Foto: Juri Tamsalu, KMK.

"Intresset för framställning av järn i äldre tider, dess teknik, dess ekonomiska och sociala betydelse, har under senare år ökat markant i hela Europa. Att så skett också i Sverige är naturligt med tanke på järnets roll i svenskt näringsliv under nära två årtusenden. Forskningen har stimulerats av Jernkontoret genom dess Bergshistoriska utskott.

Av särskilt intresse har varit att genom arkeologiska utgrävningar finna övergången mellan de enkla förhistoriska ugnarna för framställning av direkt smidbart järn och den kontinuerligt arbetande, effektivare masugnen för framställning av tackjärn.

Utomordentligt viktiga i detta avseende är undersökningarna av Lapphyttan i närheten av Norberg,

komsten av försäljningen kommer att gå till järnframställningsförsöken.

Medaljen har på åtsidan järnmärket, dvs en cirkel med snett uppåt riktad pil, på framsidan Bergsmannastjärnan samt Saxhyttans regjärnstempel G6S, vilket betyder Grythyttans socken, Sjötte hyttan, Saxhyttan. Den kan beställas från Vita Pro Ferro, Bergshistoriska utskottet, Jernkontoret, Box 1721, 111 87 Stockholm."

Utförandet ansluter sig i all anspråklöshet på ett trevligt sätt till svensk pollettertradition. Till sin art är föremålet däremot en medalj.

LLt

Specialpris denna månad

FINLAND 10 Markka 1975	0	50:-
NORGE 200 kr 1980	0	275:-
CANADA 1\$ 1980 AG Isbjörn	0	120:-
ENGLAND Crown 1980 AG Proof	0	325:-
SVERIGE Årsset i myntverkets förseglade kasset 1978, 79, 80, 81 tills.		175:-
DANMARK Årsset 1973, 74 tills.	0	30:-
ISLAND Årsset 1975, 80, 81 tills.	0	40:-
NORGE Årsset 1974, 77, 79 tills.	0	110:-
FINLAND Årsset 1978, 81 tills.	0	60:-

Inkl. moms, porto tillkommer.

NORRTÄLJE MYNTHANDEL AB

Box 4, 761 00 Norrtälje
Tel. 0176/168 26

ULF NORDLINDS MYNTHANDEL AB

Nybrogatan 36 • Box 5132, 102 43 Stockholm

Telefon 08-62 62 61

KÖPER • SÄLJER • VÄRDERAR
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

ORDNAR

Numismatisk litteratur

Lagerkatalog nr 12 har utkommit.

JULKLAPPSPECIAL

MYNTSKÅP Lembit Junior F

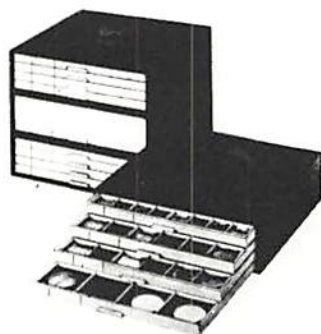
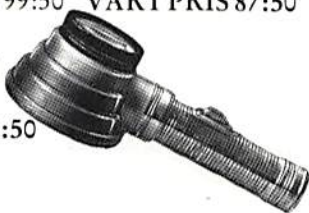
Skåpet innehåller 4 lådor med filt och utgör ett perfekt skydd för dina mynt
REKOMMENDERAT PRIS 99:50 VÅRT PRIS 87:50

FÖRSTORINGSLAMPA

Förstoringsglas med inbyggd belysning inkl. lampa
ca-pris 22:50 VÅRT PRIS 14:50

MYNTBOKEN 1982

Utgiven av A Tonkin
Nytutkommen Vårt specialpris för Myntkontakts läsare 35:-

MYNTKUVERT

av papper 100 st 9:-, 2 000 st 165:-

Full returrätt inom 10 dgr. Porto tillkommer.

PEO Mynt & Frimärken AB

Drottninggatan 29 – Telefon 08/21 12 10
Box 162 45 S-103 25 STOCKHOLM

MÅNADENS MYNTPORTRÄTT

Augustus

Av Harald Nilsson

Och det hände sig vid den tiden, att från kejsar Augustus utgick ett påbud, att hela världen skulle skattskrivas.

Lukas 2:1.

Helt anspråkslöst och utan några som helst krav på (eller möjligheter) att ge en uttömmande beskrivning skulle jag vilja visa på några drag i kejsar Augustus myntporträtt, så som man i modernare diskussion vill framställa saken.

Beroende på hur man ser det brukar man ange Augustus regeringstid till 31 eller 27 f Kr till 14 e Kr. Men mynt med hans porträtt förekommer redan från 43 f Kr, då han just tagit upp kampen om makten efter sin adoptivfader Julius Caesar, vilken som bekant mördades den 15 mars år 44 f Kr, och efter hans död förekommer hans porträtt på mynt från de närmast följande kejsarna. Det betyder, kort sagt, att mynt med hans porträtt utgavs under närmare 100 år, och det säger sig självt att varianterna är många. Man skall också tänka på att mynten framställdes på många håll, i Spanien, Gallien, Rom och vid myntverkstäder i östra medelhavsområdet.

Till att börja med kan det vara intressant att läsa vad några kända författare, som levde inte alltför långt efter hans tid, har att berätta om hans utseende.

1. Augustus, denar präglad i Rom år 29 f Kr. Foto (liksom följande): Juri Tamsalu. Skala 2:1.

2. Tiberius (14–37) lät prägla denna as någon gång efter år 22 med den gudaförklarade Augustus' porträtt. Skala 2:1.

Plinius den äldre, död 79 e Kr, Naturalhistorien XI, 143

”Den gudomlige Augustus’ ögon var ljusa som hos en häst och ögonvitorna var större än hos andra människor och när han kände sig observerad för detta blev han irriterad. När han blev äldre såg han sämre på vänster öga.”

Tacitus, 55–ca 117 e Kr, Annaler I, 42

”Under slaget vid Actium (31 f Kr) förskräckte den gudaförklarade Augustus legionerna med blotta blickern.”

Suetonius, 75–160 e Kr, Kejsarbiografier, Augustus 50.

”Vid undertecknande av pass, skrivelser och privatbrev använde han ett sigill med till en början en sfinx, därefter en bild av Alexander den store och slutligen ett porträtt av honom själv, skuret av Dioskurides och det senaste sigillet användes även av de följande kejsarna.”

Suetonius, Augustus 79

”Till utseendet var han hela livet ovanligt välproportionerat och harmoniskt byggd, men han var helt ointresserad av att vårda sitt utseende. Av hårvården var han så ointresserad, att han ibland lät flera frisörer arbeta samtidigt under stor brådska och sitt skägg lät han antingen klippa eller raka medan han läste eller skrev något. Antingen han talade eller var tyst var hans ansiktsuttryck så lugnt och milt, att en framstående person från Gallien till och med erkänt inför sina landsmän, att han på

grund härav hade avstått från sin avsikt att knuffa ned Augustus utför ett stup, då han under sken av att vilja tala med honom hade tillåtit att komma i närheten av honom under övergången av alperna. Tänderna var små och ojämna och angräpn. Håret var lätt lockigt och mellanblont och ögonbrynen sammanvuxna. Öronen var lagom stora och han hade örnäsa. Han hade klar, solbränd hy. Till växten var han kort – enligt vad Julis Marathus, som tidigare varit hans slav och numera förestod hans arkiv, uppgivit, var han fem och trekvarts fot lång (ca 1,72) – men detta doldes av att han var så välväxt och harmoniskt byggd, att man endast tänkte på det när han råkade stå bredvid en längre person.”

(Författaren återkommer i ett senare nummer med sina och andras synpunkter på Augustusporträtten.)

KARLSKRONA MYNTHANDEL

Lennart Bertilsson
Hantverkargatan 11
371 35 KARLSKRONA

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Öppet månd–fred 10–17
tel 0455/81373

NYBÖRJARSIDAN

Om förvaring av mynt

När det gäller förvaring av mynt, bör två synpunkter beaktas: dels att mynten systematiskt ordnade kan exponeras på ett vackert sätt, dels att de kan skyddas för åverkan. Mynten kan skadas inte endast genom repor utan även genom påverkan av kemikalier i omgivningen.

Äldre mynt har ofta en vacker ton (patina), som de har fått genom lång tids omsorgsfull förvaring, och en sådan ton ger inte bara ett skönhetsvärde, den förhöjer även det ekonomiska värdet. Tyvärr förekommer rengöring av äldre mynt alltför ofta. En samlare bör undvika att köpa sådana. (Mera härom i en kommande artikel.) Även våra nyare silver- och bronsmynt bör genom rätt behandling få möjlighet att med tiden bli jämförbara med sina äldre föregångare.

En gammal patina ger dessutom ett naturligt skydd åt myntmetallen mot påverkan av kemikalier i luften.

Den oskyddade ytan på ett rengjort mynt kan däremot snart förändras på ett mindre vackert sätt.

Tidigare har album med fack av mjukplast varit mycket vanliga. Mjukplaster är inte stabila kemiska föreningar, de avger syror som påverkar metallen och bör ej användas. Mynt som förvarats i sådant plastalbum en längre tid får en grön, kladdig beläggning. Ocirkulerade mynt med stämpelglans (särskilt brons- och järnmynt) får ytan förstörd i dylik förvaring. Numera finns i marknaden sk fönsterfodral eller mynthållare som inte tycks skada mynten. De är av papp eller hårdplast och inuti klädda med något cellofanliknande genomskinligt material. Dessa mynthållare förvaras i myntalbum eller diapositivlådor.

Kassetter av hårdplast, avsedda företrädesvis för årsset, är en både bra och prydlig förvaringsmetod när

det gäller moderna mynt. En gammal men pålitlig metod är förvaring i papperspåsar, som troligen är det bästa skyddet för mynt som ej exponeras.

Förvaring i ett blankt hölje av vad slag det vara må ger dock inte rättvisa åt myntens utseende; vackrast framträder de utan någon beklädnad.

Gamla tiders samlare förvarade sina mynt i med sammetsklädda lådor försedda skåp, som ofta var mycket vackert utförda. Även om vi måste nöja oss med enklare förvaring, så ger dock ett skåp av något slag mera rättvisa åt samlingen än en pärm i bokhyllan. Äldre samlare har dock varnat för skåp av ek. Detta träslag innehåller garvsyra som med tiden påverkar mynten. Myntskåp av trä eller hårdplast finns i olika storlekar och kan köpas av mynthandlare som har god sortering av mynttillbehör.

Ytterligare en synpunkt måste här framhållas: stöldrisken. Utvecklingen har tyvärr blivit sådan att vi får räkna med systematiskt utförda bostadsstölder på allt flera orter i vårt land. Myntsamlingar är stöldbegärlig egendom, och en vackert

NU UTKOMMEN!

Boken för typsamlaren
en mindre upplaga av

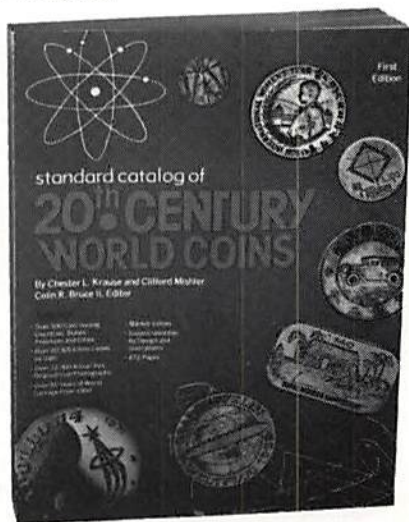
STANDARD CATALOGUE OF 20th CENTURY WORLD COINS

av Ch. L. Krause & Cl. Mishler

- Stor paperback 21×27 cm, 600 sidor
- mer än 20 000 mynt upptagna
- mynt från 300 länder, stater, provinser och städer
- mer än 12 000 avbildningar i naturlig storlek
- mer än 80 års myntning från 1900

Boken köpes hos närmaste mynthandlare eller beställs från:

MEVIUS NUMISBOOKS Int. B.V.
97, Oosteinde
NL-7671 AT VRIEZENVEEN,
Netherlands

exponerad samling blir ett lättåtkomligt byte. Ett bankfack till förvaring av dyrare objekt blir förr eller senare nödvändigt för varje samlare.

En försäkring kan ersätta den ekonomiska förlusten, men detta är inte allt. En samling som kanske under lång tid systematiskt har byggts upp, har för ägaren ett större värde än det som kan beräknas i kronor. Det bör i detta sammanhang betonas att varje samlare bör föra noggranna anteckningar över sin samling, gärna med foton över de bättre objekten. Dessa förteckningar skall naturligtvis inte förvaras i anslutning till samlingen.

Man kan alltså inte ge några entydiga anvisningar om hur en samling bör förvaras, var och en måste själv göra en avvägning av de olika synpunkterna. Men målet bör givetvis vara att materialet i samlingen skyddas på bästa sätt, till nytta och glädje både för ägaren och för morgondagens samlare.

Yngve Almer, Ingemar Carlsson

Italiensk samlaroffensiv

"La Zecca", Roms myntverk med en mer än 2000-årig historia, har i en prydlig liten broschyr erbjudit världens samlare 1980 års myntserie. I serien ingår förutom den vackra 500 liren och två olika 200 lire en speciell "seriemedalj". I allt är det elva föremål som i plastförpackning utbjuds till hugade spekulanter. Priset är 20 000 lire (ca 100 kr).

Förpackningen har en egendomlig svensk anknytning. Som vinjettbild har man valt M Lundströms träsnitt av plåtmyntsprägling från 1714. Den är visserligen spegelvänd men ändå! Se MYNTKONTAKT 1980 nr 2 s 31 bild 7.

"La Zecca" kommer hädanefter att årligen leverera samlarmynt.

HÅKAN WESTERLUND

Mynthandel

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

*Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar
före 1930*

Vasagatan 42
111 20 STOCKHOLM
Tel. 08/11 08 07

Uppgrens

MYNTHANDEL

RENTIERNAS GATA 29 TEL. 08-44 82 81
BOX 11080 • 100 61 STOCKHOLM

**KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER**

Öppet vard 10-17
Lunch 13-14
Lördagar stängt

Medlem i Sveriges Mynthandlares Förening

Köp "Kronan"

Med H.M. Konungens benägna tillstånd präglar vi en minnespenning med konungens porträtt och med regalskeppet Kronan på fransidan.

Rädda regalskeppet!

Genom att köpa vår "Krona" ger du ett kontant bidrag som oavkortat går till regalskeppet Kronans bärning och bevarande.

ENDAST 50.- I BRONS

Experter bedömer Kronan som ännu intressantare än Vasaskeppet. Ett verkligt fynd för historikerna - det kanske bäst rustade krigsfartyget i världen på 1600-talet. Det faktum att Kronan var

fullt stridsutrustad vid förlisningen gör bärningen ytterst intressant. Blä fanns 128 bronskanoner à 4 ton per styck.

Minnespenningen till förmån för bärningen bär H.M. Konungens bild på åtsidan och en detaljrik bild av regalskeppet Kronan på fransidan.

Guld och silver levereras i elegant etui, brons i plastkassett.

Metall	Storlek	Vikt	Maxupplaga	Pris
Brons	33 mm	18 g	10 000 ex	50.-
Kontr silver	33 mm	22 g	2 000 ex	225.-
Guld 18 karat	33 mm	26 g	200 ex	3 500.-

Prägling utföres av AB Spörroing, Norrtälje

Beställning sker till Lions Club Kalmar, Box 261, 391 23 Kalmar.

Lions Club Kalmar i samarbete med Kalmar Läns Museum och tidningen Barometern.

Köp "Kronan" så ger du Kronor till Kronan.

En reflexion under en tågresa

Är möjligen svenskt myntsamlande på väg utför eller är det fråga om en tillfällig vågdal? Nästan allt intresse har under senare år varit inriktat på värdestegringen. Det som gagnar svensk numismatik är kunskap, forskning, nya rön och framför allt respekten för våra gamla mynt.

Det är ju ett kulturarv, som vi bör värna om. Måhända började förfallet 1953 när Glück-Hesselblads första årtalsförteckning med värderingspriser utkom. Sedan dess har vi ständigt matats med nya värderingskataloger och ständiga värdehöjningar. Dessa "lathundar" serverar samlare en massa siffror och föga kunskaper. Tyvärr nöjer sig många med den informationen.

Tidigare generationers samlare fick själva bilda sig en uppfattning om sina mynts värde. För att komma så långt fick de först och främst *lära* sig mynten. Om man får kunskap om mynten ger de så många andra värden att saluvärdet kommer i andra hand. Förr i tiden samlade man mynt i huvudsak för att man tyckte om dem, medan man numera samlar dem nästan uteslutande för värdestegringen.

Om man skaffar sig mynt i god kvalitet (behöver ej vara 0 eller 01) till vettigt pris och intresserar sig för dem har man automatiskt en sparad slant på sikt om myntsamlandet har en sund utveckling. Den investeringsvåg, som har grasserat under senare år, resulterar inte i någon varaktig värdestegring.

En lugn värdeökning ger myntsamlandet trygghet, medan den våldsamma prisstegringen som under senare år ägt rum, skapat osäkerhet och ett minskat förtroende för mynten. God kunskap kan ge en värdefull samling och därmed även en sparad slant, men är siktet inställt enbart på investering blir inte alltid resultatet detsamma.

Yngve Almer

FÖRENINGAR

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING. Program ej anmält. FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad på AB Västanfors Industris matsal, S Linjan, Fagersta. Upplysningar tel 0223/116 71 e kl 17.00 och 0223/172 18 kl 08.30-16.00.

FINSPÅNGS MYNTKLUBB sammanträder sista torsdagen i varje månad på Sparbanken Östergötland, Bergslagsvägen 4, Finspång. Upplysningar tel 0122/103 89 el 161 20.

FROSTA NUMISMATISKA FÖRENING har möten med auktion på Fritidsgården i Hörby den 17/12 kl 19.30. Visning från kl 18.30.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING har möten den 14/12 1981 och 11/1, 8/2, 8/3, 5/4 och 10/5 1982. Lokal: Traktören, Köpmansgatan, Göteborg. Kl 19.00. Öppet hus: 25/1, 22/2, 22/3 och 19/4 1982. Antiksektionen: 20/1, 17/2, 17/3 och 14/4 1982. Lokal: Schackspelets hus, Haga Kyrkogata 3, Göteborg kl 18.30-21.00.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria måndagen i varje månad (utom juli och augusti) kl 19.00 i SE-banken, Storgatan 17, Kalmar. Upplysningar tel 0480/135 61, 115 84. Auktioner varje gång.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad på restaurang Storstugan, Stortorget 1, Katrineholm. Upplysningar tel 0150/210 45 el 151 00.

KRISTIANSTADSORTENS NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion på Hemgården, Norretullsvägen 9, Kristianstad, den 18/12.

MYNTKLUBBEN NICOPHA har möten andra måndagen i varje månad på Pensionärsgården, V Trädgårdsgatan 57, Nyköping, den 8/2, 8/3, 5/4 och 10/5. Upplysningar tel 0155/134 29, 863 84, 128 41.

MYNTSAMLARKLUBBEN GOTEN, Visby, har möten sista torsd. i månaden på Solhem kl 19.30. Upplysningar tel 0498/645 24. Fastställda dagar: 30/12 (julfest, obs. onsdag), 28/1 (årsmöte), 25/2, 25/3 (obs. på Hemse hotell), 29/4, 27/5.

NUMISMATISKA FÖRENINGEN ÖRESUND, Helsingborg har möten första helgfria onsdagen varje månad på Handelsklubben, Sundstorget 3, Helsingborg. Upplysningar tel 042/26 21 14.

SAMLARKLUBBEN NUMIS, Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar tel 018/11 50 00 el 12 80 10.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB håller möten första onsdagen i varje månad under höst- och vårsäsongen i Valbo kommunalhus, kl 19.00.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING har möte torsdagar kl 19.30 - visning från 18.30 - 21/1. Ny lokal! Fr o m januari 1982 kommer sammanträden med auktion att hållas i IOGT-NTO:s lokal, Engelbrektsgatan 20 - hörnet av Gustaf Adolfs torg.

TÄLJE MYNTKLUBB, lokal Wendelas rum, biblioteket LUNA, Södertälje, träffas 10/12. Upplysningar tel 0755/185 68.

UPPSALA MYNTKLUBB har 8/12 föredrag av L O Lagerqvist och julfest, lokal Gotlands Nation 19.30 samt auktion 19/1, lokal Skandia, Drottningg 1A, samma tid.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB, Smålandsstenar, har möten i sparbanklokalen kl 19 den 8/2, 8/3, 19/4, 10/5 och 14/6.

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING sammanträder på restaurang Munken, Norrgatan 24, Växjö, kl 19.00 den 3/12. Efteråt auktion.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har i regel möten sista onsdagen i varje månad. Lokal: Muscets föreläsningssal. Upplysningar: 019/18 86 00 eller 13 50 61.

AUKTIONER

5 december. Hirsch Mynthandel. Auktion på Ingenjörshuset, Stockholm.

MYNTORTER GENOM SEKLEN

Allt sedan de första svenska mynten började präglas i Sigtuna för snart tusen år sedan har mynt präglats på skilda orter i Sverige. Myntverket vill genom att utge medaljserien MYNTORTER GENOM SEKLEN erinra om de mest betydelsefulla av dessa myntorter. Medaljserien består av tio medaljer, som var och en upptar betydelsefulla myntorter under ett århundrade. De numismatiska motiven på medaljerna anknyter till de aktuella myntorterna och ger samtidigt en historisk exposé över mynttillverkningens utveckling i vårt land. Medaljerna har skapats av skulptören Bo Thorén. Jur dr Ernst Nathorst-Böös har medverkat som numismatisk rådgivare. Medaljerna präglas i begränsad upplaga och utges i tidsordning. Medaljerna över 1000- talet t o m 1500-talet finns präglade och kan beställas nu. Medaljserien i sin helhet beräknas vara slutpräglad 1982. Förfrågan kan ställas till Myntverket, Box 401, 631 06 ESKILSTUNA
Telefon 016/12 03 00.

Den ena sidan av medaljerna över 1000-talet t o m 1500-talet.

Fakta om medaljerna

Metall	Diameter	Min.vikt	Upplaga	Pris	
Patinerad brons	45 mm	55 g	1000	143:-	Pris inkl. etui, frakt och postf. avg. samt moms 21,51% gäller t. o. m. 31 dec. 1981. Leverans sker i den takt verkets kapacitet medger.
Patinerat silver 999/1000	45 mm	60 g	2000	379:-	
Guld 23 K, numr. uppl.	45 mm	90 g	50	11 250:-	

Sändes till Myntverket, Box 401, 631 06 Eskilstuna Tel. 016/12 03 00

Härmed beställes mot postförskott följande medaljer ingående i medaljserien MYNTORTER GENOM SEKLEN.

V g sänd broschyr över alla tio medaljerna

1000-talet | 1100-talet | 1200-talet | 1300-talet | 1400-talet | 1500-talet

Patinerad brons à 143:- st st st st st st

Patinerat silver 999/1000 à 379:- st st st st st st

Guld 23 K, numrerad upplaga à 11 250:- st st st st st st

Namn: Gatadress:

Postnummer: Postadress: Tel:

TILLBEHÖR

Myntskåp, Lembit Junior	95:-
Myntalbum med 10 blad	50:-
Myntblad – 12/20/30/48 fack	à 3:-
Myntpåsar, papper	à 0:10
Sedalalbum med 10 blad	45:-
Sedelblad – 1/2/3 fack	à 3:-
Lupp, 8×förstoring	20:-

LITTERATUR

- Lagerqvist: Svenska mynt under vikingatid och medeltid samt gotländska mynt. Värderingspriser och samtliga typer ill. Inbunden **60:-**
- Sveriges Mynt 1521–1977. Årtalsfört. med värderingspriser. Alla typer ill. A4 format. Inbunden **98:-**
- Sveriges Mynt 1818–1981. Årtalsfört. med värderingspriser 1982. Alla typer ill. Fickformat. Häftad **15:-**
- Sveriges Besittningsmynt. Årtalsfört. med värderingspriser. Alla typer ill. A4 format. Inbunden **150:-**
- Sveriges Sedlar del I. Ill. årtalsfört. över alla Riksbankssedlar. A5 format. Häftad **29:75**
- Standard Catalogue of World Coins. "Telefonkatalogen" med värderingspriser för hela världens mynt från 1760 till idag. 2 000 s. 39 000 foton. Häftad **250:-**
- Pick: World Paper Money. Standardkatalog för hela världens sedlar 1900–1979 med värderingspriser. 26 000 typer. 7 000 foton. Inbunden **190:-**

B. AHLSTRÖM MYNTHANDEL AB

Kungsgatan 28–30
Box 7662, S-103 94 STOCKHOLM
Tel. 08-10 10 10, 14 02 20

